

U ÁANALTE'IL XOKNÁAL

YÁAXJA'AB XOOK

WAXYA

Se agradece a la Comisión Nacional de Derechos Humanos
y a la Cuarta Visitadora General,
Mtra. María Eréndira Cruzvillegas Fuentes
por su colaboración para las ilustraciones de la primera página.

Úuche' beey tak bejla'e' ka'ane' pak'a'anta'an
yéetel eek'o'ob bey u yilmajil kch'i'ibalo'ob , bey
úuchak u ch'a'anu'uktiko'ob bix u bin yéetele'
beyxan tu na'atajilo'ob bix xoko'ol lalaj ba'axk'iin
ku ka'a chíikpajalo'ob, bey tu kanilo'ob le
xook'iino', chi'ibil k'iin, chi'ibil uj, ja'jalil, kíinil, ke'el
yéetel u jeel ba'alo'ob.

Flor de Vida

BAJA
CALIFORNIA

SONORA

CHIHUAHUA

COAHUILA

BAJA
CALIFORNIA
SUR

SINALOA

DURANGO

ZACATECAS

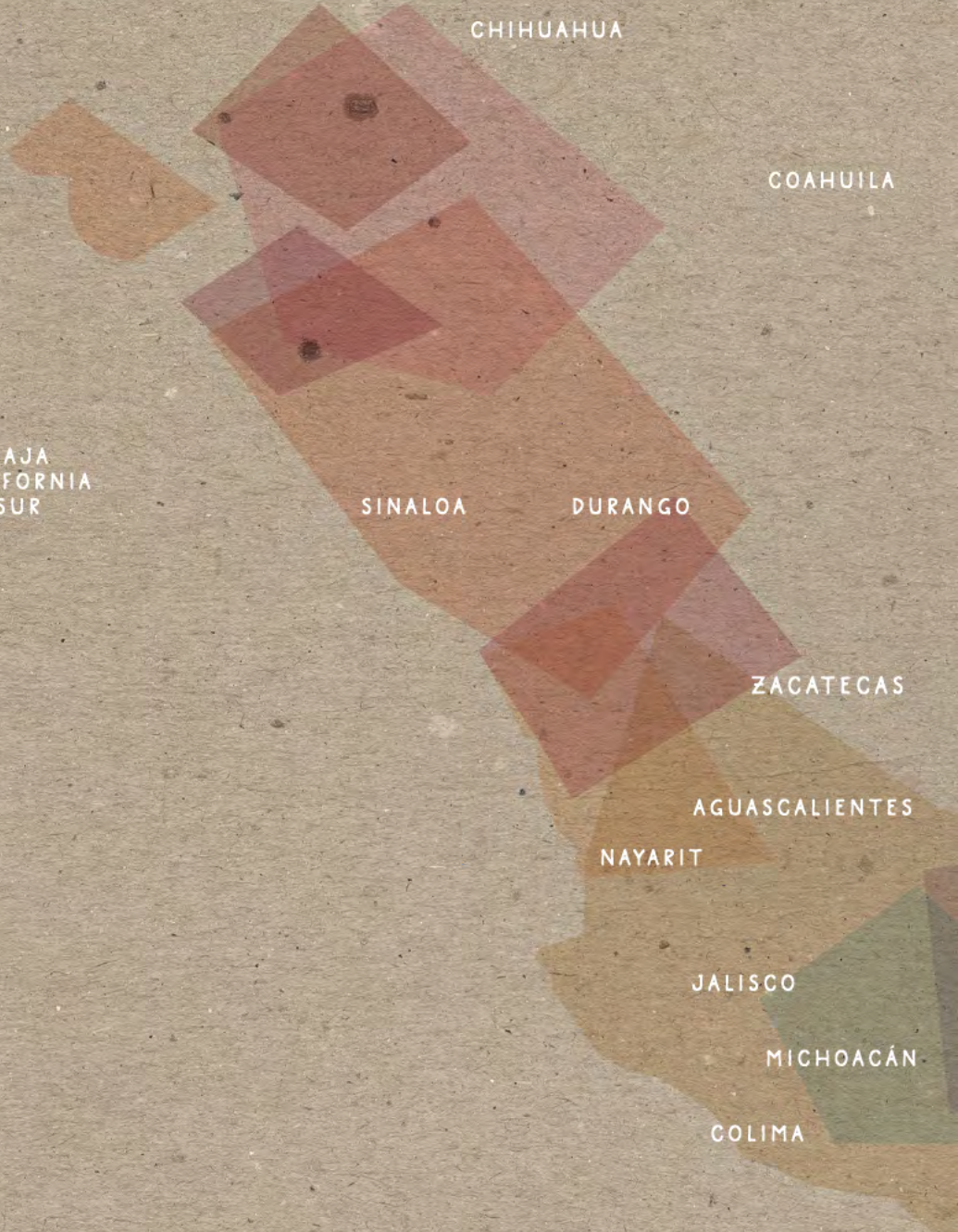
AGUASCALIENTES

NAYARIT

JALISCO

MICHOACÁN

COLIMA

NUEVO LEÓN

TAMAULIPAS

SAN LUIS
POTOSÍ

GUANAJUATO

QUERÉTARO

HIDALGO

ESTADO
DE MÉXICO

TLAXCALA

MORELOS

PUEBLA

VERACRUZ

GUERRERO

OAXACA

TABASCO

CHIAPAS

YUCATÁN

CAMPECHE

QUINTANA
ROO

Otto Granados Roldán
SECRETARIO DE EDUCACIÓN PÚBLICA
Javier Treviño Cantú
SUBSECRETARIO DE EDUCACIÓN BÁSICA
Rosalinda Morales Garza
DIRECTORA GENERAL DE EDUCACIÓN INDÍGENA
Alicia Xochitl Olvera Rosas
DIRECCIÓN DE EDUCACIÓN BÁSICA
Édgar Yesid Sierra Soler
DIRECCIÓN PARA EL FORTALECIMIENTO Y DESARROLLO PROFESIONAL DE DOCENTES DE EDUCACIÓN INDÍGENA
Lucía Tepole Ortega
DIRECCIÓN PARA EL DESARROLLO Y FORTALECIMIENTO DE LAS LENGUAS INDÍGENAS
Erika Pérez Moya
DIRECCIÓN DE APOYOS EDUCATIVOS
SECRETARÍA DE EDUCACIÓN DEL ESTADO DE CAMPECHE:
Ricardo Miguel Medina Farfán
SECRETARIO DE EDUCACIÓN
Luis Alfredo Canul Tun
JEFE DEL DEPARTAMENTO DE EDUCACIÓN INDÍGENA
Verónica del Carme Arcila Loyo
COORDINADOR LOCAL DEL PIEE
SECRETARÍA DE EDUCACIÓN DEL ESTADO DE QUINTANA ROO:
Ana Isabel Vásquez Jiménez
SECRETARIA DE EDUCACIÓN
Rafael Antonio Pantoja Sánchez
SUBSECRETARIO DE EDUCACIÓN BÁSICA
Oscar Luque Rodríguez
DIRECTOR DE EDUCACIÓN PRIMARIA
Graciela Isabel Pacheco Castillo
JEFA DE DEPARTAMENTO DE EDUCACIÓN INDÍGENA
SECRETARÍA DE EDUCACIÓN DEL ESTADO DE YUCATÁN:
Delio José Peniche Novelo
SECRETARIO DE EDUCACIÓN
Guadalupe Leticia Quetzal Hoil
DIRECTORA DE EDUCACIÓN BÁSICA
Higinio Chan Acosta
DIRECTOR DE EDUCACIÓN INDÍGENA
Milner Rolando Pacab Alcocer
JEFE DE DEPARTAMENTO DE LENGUA Y CULTURA
Marta Alicia Pinto Loría
COORDINADOR ESTATAL DEL PIEE

COORDINACIÓN GENERAL:
Rosalinda Morales Garza

COORDINACIÓN:
Lucía Tepole Ortega
Juana Zacarías Candelario

AJKA'ANSAJO'OB YANO'OB ICHIL MÚUCH'KABIL MAAYÁAJ PETENIL:
Luis Alfredo Canul Tun, Norma Leticia Collí Kantún, Blanca Magdalena Collí Chim, Edgar Efraín May Chi, Luis Alberto Cauich Tun, Leni Rosalba Kú Cime, Modesto May Cituk, Felipe Conrado Tzuc, Norberto May Pat, Federico Ek Can, María Yolanda Caamal Chan, Milner Rolando Pacab Alcocer, Héctor Daniel Sima Cabrera, Armando Jesús Cahuich Muñoz, Rogelio Ake Mugarte, Luis Armando Tamay May, Ligia Zobeida Patrón Canché

ASESORÍA ACADÉMICA:
Jorge Cocom Pech
APOYO TÉCNICO-PEDAGÓGICO:
María del Pilar Rivera Sánchez

COORDINACIÓN EDITORIAL:
Erika Pérez Moya
Gabriela Guadalupe Córdova Córtes
CONCEPTO GRÁFICO:
Artes de México y del Mundo S.A de C.V

ILUSTRACIÓN DE LA PRIMERA PÁGINA:
Flor de Vita Amaro Zilli
SERVICIOS EDITORIALES:
Sociedad para el Desarrollo Educativo
Prospectiva S.A de C.V

FORMACIÓN:
Adriana Plaza Alcalá
ILUSTRACIÓN:
Laura Mancilla (coordinación), Guillermo Campanur, Einar Salcedo, Bernardo Zavaleta Pérez

FOTOGRAFÍA:
© James Snyder (portada)
Fernando Rosales Valenzuela, Juan Francisco Urrusti, Ricardo Moura, J. L. Martínez, Pedro Tzontemoc, Raúl Rocha, Maya Goded / Fototeca Nacho López, Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas.
Banco de imágenes Shutterstock.

© Dirección General de Educación Indígena
Avenida Universidad 1200, piso 6,
cuadrante 10, ala sur,
Col. Xoco, C.P. 03330, Benito Juárez,
Ciudad de México.

Primera edición, 2018.
ISBN : 978-607-8456-48-2

Impreso en México.
Distribución gratuita.
Prohibida su venta.

Reservados todos los derechos. Se prohíbe la reproducción total o parcial de esta obra por cualquier medio electrónico o mecánico sin consentimiento previo y por escrito del titular de los derechos.

MAYA

U ÁANALTE'IL XOKNÁAL

YÁAXJA'AB XOOK

NOMBRE DEL ALUMNO(A)

NOMBRE DE LA ESCUELA

GRADO

GRUPO

POBLACIÓN

ESTADO

E'ESAJIL

In yaabilta'an xoknáalo'ob:

Le áanalte' yaan ti' a k'aaba' meentbilak tumen ka'ansaj xooko'ob ti' u lu'umilo'ob Campeche, Quintana Roo yéetel Yucatán, máaxo'ob ts'o'ok u máan ja'abo'ob táan u ka'ansiko'ob le maayat'aan ku t'a'anal ti' a wotoch yéetel ti' a kaajalo'. Ichil u wáalalile' tu ts'áajo'ob ya'abach ba'alo'ob u yojelo'ob yéetel u tuukulil u yáantikech yéetel u yáantik xan a wéetxooko'ob uti'al a kanike'ex xook tak ts'íib ich maayat'aan ichil tsikbalo'ob, xooko'ob, oochelo'ob, k'aayo'ob, k'os ju'uno'ob, múuch' báaxalilo'ob yéetel uláak' jejeláas meyajo'ob kéen u tsoltech ajka'ansaj xook; ichil uláak' ba'alo'obe' yaan a kanik a ts'íibt a k'aaba' yéetel yaan a ts'íibtik mejen tuukulo'ob sáansamal, tu'ux kun ch'íikbesbil bix u kaambalil yéetel bix u ka'ansa'al maayat'aan ichil u najil a xook.

Wa ka wáaltik tuláakal le áanalte'a' je'el a wilike', ichil báaxalil yéetel ki'imak óolale' yaan a k'ajóoltik ba'ax k'amkuch, k'iink'aaba', jolch'ak, xo'okol k'iin yéetel u tsikbal k ch'i'ibalo'ob.

K'a'ajakteche' u k'aaba' a t'aane' maayat'aan. Le je'ela' ku t'a'anal ti' u petenil Yucatán ma'ili' k'uchuk sak wiiniko'obe'; le beetike', ti' le áanalte'a' ku táan óolta'al u ts'íibóolal a yuumo'ob yéetel a noolo'ob uti'al u mu'uk'a'antal yéetel ma' u ch'éenel u t'a'anal tumen u noj ch'íikulal a ch'i'ibalil.

KAAJÓOLT A ÁANALTE'

XOOK

XAAK'AL

K'OOS

TSIKBAL

MÚUCH'MEYAJ

TUUKUL

TS'ÍIB

BON

P'ISKAAMBAL

U TSOOLIL YÁAXJA'AB XOOK

1.

YÁAXJAATS

K'amkuch
K'iink'aaba'

2.

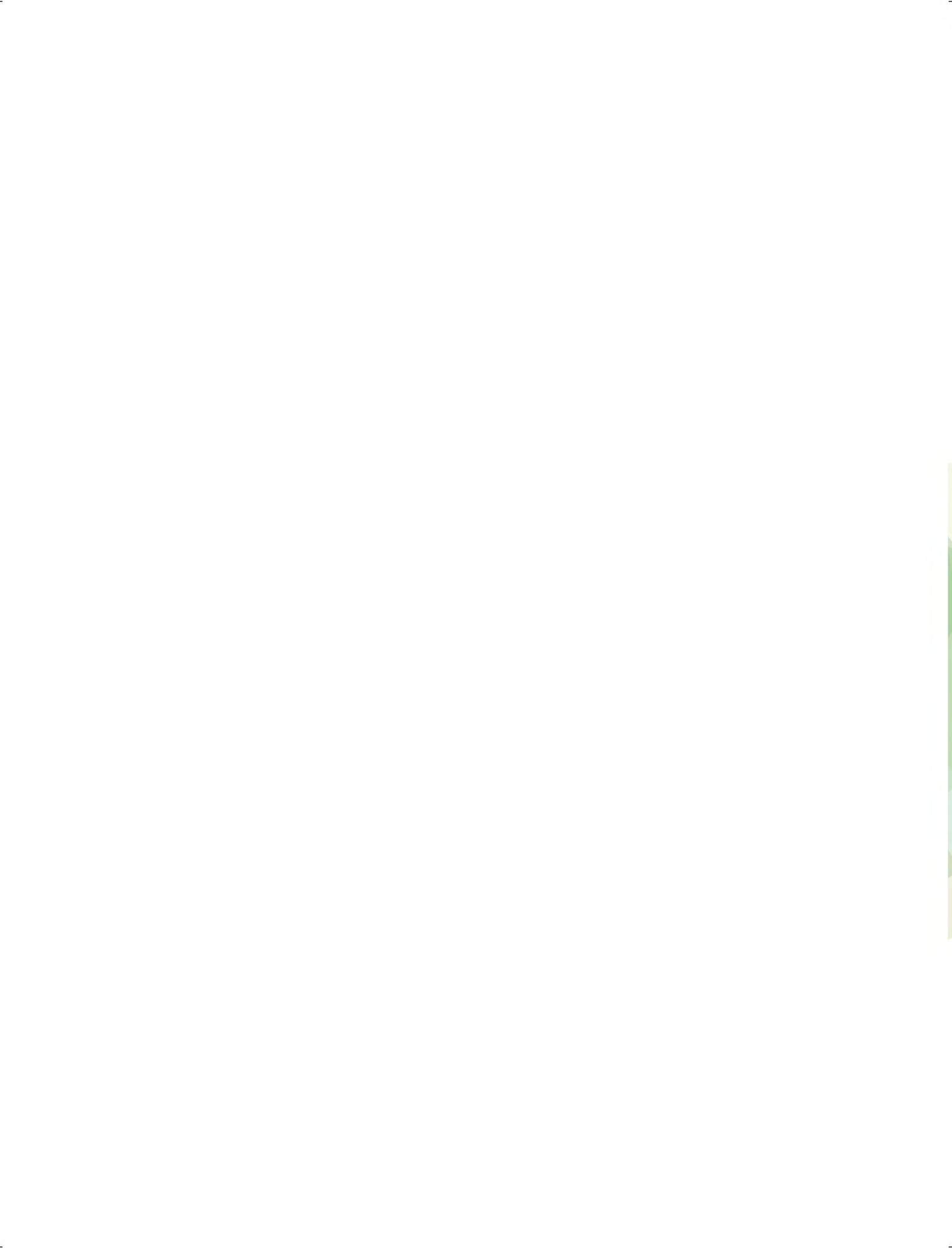
KA'AJAATS

Xo'okol k'iin
Jolch'ak

3.

ÓOXJAATS

U tsikbalil k ch'i'ibalo'ob

YÁAXJAATS MEYAJ

K'AMKUCH

U k'aaba' u tuukulil le meyaj kaambala'

U beeta'al áanalte'il woojilo'ob yéetel u ch'a'anu'ukta'al kuch óolalo'ob ti' k'amkuch.

U yóol le meyaja' uti'al a k'ajóoltik túumben xóoxo't'aan ku sījil ti' a k'aaba' yéetel ti' u k'aaba' a wéetxooko'ob, yéetel yaan a tsol ts'ībtik ti' u áanalte'il woojilo'ob.

Ts'ībt a k'aaba'.

Beet u yoochel a wīnkili'.

¡Ko'ox báaxal uti'al a k'ajóoltikabáaje'ex!

Yéey juntúul a wéetxookile' ka a k'áat bix u k'aaba'; ku ts'o'okole', a'al ti' xan, bix a k'aaba'.

K'áat ti' u k'aaba' tak máax yéetel jach ma'alob u bisikubáaj. Ts'íibt ti' a pik'ilju'un a k'aaba', u k'aaba' yéetel u k'aaba' u éetail.

Ti' le nu'ukul k'osbil woojilo'ob u ts'íibta'al maayat'aan, il a wil máakalmáak yéetel ku ts'íibta'al a k'aaba' yéetel u k'aaba' a éetail.

K'osla'ant bey tak'la'ant u woojilo'ob a k'aaba', u k'aaba' máax yéetel jach ma'alob a bisikabáaj yéetel u yáantajil ka'ansaj.

In k'aaba'

U k'aaba' in éetail

Tsikbalt ba'ax meyajilo'ob suuk u beetiko'ob a ch'i'ibalo'ob ti' a wotoch.

Le jejeláas áantajilo'ob ka beetiko' u k'aaba'e': k'amkuch).

Beet u yoochel k'amkucho'ob ts'aba'antech ti' a wotoch wa uláak' kúuchilo'ob.

Beet u yoochel jump'éel k'amkuch ku beetiko'ob a láak'tsilo'ob ti' a wotoch.

E'es le oochelo'ob ta beetajo' yéetel tsikbalt ti' a wéetxooko'ob bix a'alab ti' teech ka a beet le k'amkucho'.

Beete'ex u ye'esajil báaxal bix u ts'a'abal jump'éel k'amkuch.

Il a wil ba'ax ku beeta'al ti' le jejeláas oochelo'oba'. Nup yéetel jarat'ts'íib k'amkuch yéetel u k'aaba'ob.

míis

jóoyab

p'o' ba'al

Tsikbalt uláak' k'amkucho'ob k'a'abet u yaantal ti' mejen paalal je'el bix teeche. Ts'íibt ti' a pik'ilju'un.

Il a wil ba'ax k'amkucho'ob ku beeta'al ti' le oochelo'oba'. Xok ba'ax ku ya'alik le kóom ts'íbo'obo'.

**Chan ch'úupal
táan u p'o'.**

**Chan xi'ipal táan u
tséent kaaxo'ob..**

**In kiik táan u
pak'ach waaj..**

**Chan xi'ipal táan u
míis sojol...**

Tukult bey tsikbalt yéetel a wéetxooko'ob yóok'olal uláak' jejeláas k'amkuch yaan ichil u najil a xook tak ti' a wotoch. Ts'íibt ti' nojoch ju'un.

A wojel wáaj ba'axten bey ts'a'abik a k'aaba'o'...

K'áat ti' a yuumo'ob ba'axten ts'a'ab a k'aaba' beyo'.

Ts'íibt te'ela'.

Xok le junxóot' ju'un tu'ux láaj ts'íibta'an a k'aaba' keen k'u'ubuktech tumen le a ajka'ansaj xooko'. Ts'íibt a k'aaba' ti' tuláakal u nu'ukulil a xook, áantabáaj yéetel le xóot' ju'un k'u'ubtecho'.

Xok le ts'íiba':

K'UUBUL K'AABA'

K'UUBUL K'AABA'

**“U K'AABA' KU BISIK JUNTÚUL WÍNIKE', U KUUCH;
WA KU BISIK YÉETEL TSIK BENIL, MA' ÁALI;
WA KU BISIK YÉETEL K'UUXIL KU KA'ANSIK.
P'AAT X-MA' ÉEK' A K'AABA' JE'EL BIX ICHIL A WOTOCHÉ',
TUMEN A K'AABA'E' U YOTOCH A PIXAN.”**

JORGE MIGUEL COCOM PECH, PLIA 2016

Ba'ax ka na'atik ti' le xooko', ts'íibtej.

Tsikbalt ti' a wéetxooko'ob ba'axten ts'a'abtech le k'aaba' je'elo'

Kaxant ti' u suumil woojilo'ob f'in'a'an ti' ichil u kúuchil a xook, f'aano'ob tu'ux ku chíikpajal u woojilo'ob a k'aaba'. Ts'íibto'ob ti' le tojkanti'itso'ob yaan yáanala'. Wóolk'alt woojilo'ob ku chíikpajalo'ob ti' a k'aaba'.

Ichil maayat'aane' yaan jejeláas juumilwoojo'ob, ku béeytal u chíikpajal ti' u káajal, chúumuk, yéetel ti' u ts'o'ok t'aan.

Ts'íibt uláak' f'aano'ob ku káajal yéetel u woojilo'ob a k'aaba'.

Je'el bix le e'esajila':

áantaj

uj

Kaxant ti' le tsolil k'aaba'ob tak'a'an ichil u kúuchil a xooko', a k'aaba' yéetel u k'aaba' a wéetxooko'ob ku kaajal yéetel u yáax woojil a k'aaba'; ku ts'o'okole' ts'íibto'ob ti' a pik'ilju'un. Je'el bix le e'esajila'.

Kaxant uláak' t'aano'ob tu'ux ku chĩkpajal u juumilwoojilo'ob a k'aaba'. Xok yéetel ts'íibt ti' a pik'ilju'un.

¡Ko'ox báaxal!

Kaxant u nu'ukul óoxtúul a wéetxooko'ob, a'al k'a'am máax ti'ali' Tsikbalt yéetel a wéetxooko'ob ba'axten k'a'abet a ts'aik a k'aaba' ti' u nu'ukulilo'ob a xook; ts'íibt yóok'ol le jarat'ts'íiba'.

Ts'íibt ti' junwáal nojoch ju'un uláak' k'amkucho'ob uts ti' a wích ti' u najil a xook. Je'el bix le e'esajila'.

Ts'íibte'ex yéetel nojoch wooj, beyxan yéetel chichan wooj u k'aaba' k'amkuch.

Yéey jump'éel k'amkuch jach uts ti' a wích uti'al a beetik u yoochel ti' junwáal sak ju'un. Tak' ti' le' pak'o' uti'al a k'a'ajsik a k'amkuch.

K'a'ajaktech le k'amkuch ta yéeyajo', k'a'abet a beetik le k'iino'ob jets'a'ano', uti'al a kanik bix unaj a múulkuxtal.

Xook le ik'ilt'aana':

U JUUMIL A K'AABA'

U juumil a k'aaba'
chan x-ch'úupal
chan j-xi'ipal
u ki'imak óol a sījil.

Ku top'ik
u juum a k'aaba'
ixi'im kuxkīntik
Yuum cháak jóoyabtik.

Tsol ti' a wéetxooke' ba'ax ta na'ataj ti' le xooko'.

Kone'ex kanik le jats'uts' k'aaya':

U YÓOK'OTIL WOJILO'OB

Ko'one'ex kanik u woojilo'ob maayat'aan,
 teche' ajka'ansaj k'a'abet a ch'a'óoltik xan,
 Bey xoknáal k'aabet u ts'íib yéetel xan,
 ti'al ma' u sa'atal u t'aanil le maayat'aan.

Masak'woojilo'ob yaan u chíikulil juum,
 juumilwoojilo'ob jejeláas u juumo'ob.
 Ko'ox kanik bix u ya'alik nikte',
 ti' u cha'anil maayáaj kaaj.

Báalam, chab,
 ch'omak, yéetel juuj,
 k'ambul, ku'uk,
 jaaleb, weech,
 mukuy,
 nook'ol, och,
 péepen yéetel xuux.
 Yaan a kanik, ¡beyxan
 soots'!
 ¡Bomba

xka'ansaj Blanca Magdalena Colli Chim
(bey u pa'axal jarana 3x4)

Múuch' óok'ot te'ex. Beete'ex u báaxal t'aanil.

Il u jejeláasil bix u juumil "a", ts'íibta'an ti'le woojilo'ob maayat'aano'.
Xok ba'ax ku ya'alik.

Kaxant uláak' haano'ob ku biike'ob iijeláas juumilo'ob "a" Ts'íibt

Xok le t'aano'oba', beet xan u yoochelo'ob.

Xíixt u tsoolil ts'íib k'amkucho'ob yéetel kaxant t'aano'ob ku bisiko'ob jejeláas juumilo'ob "e". Ts'íibt waye'.

Chúukbes le ts'íibo'ob je'ela', yéetel i, ii, íi, i', wa i'i, je'el tu'ux unaj u bine'.

Ts'íibt yóok'ol jarat'ts'íibo'ob, u k'aaba' le oochelo'obo'. Áantabaj yéetel le je'elo'oba': iik, wiits, kib, ch'íich',chi'.

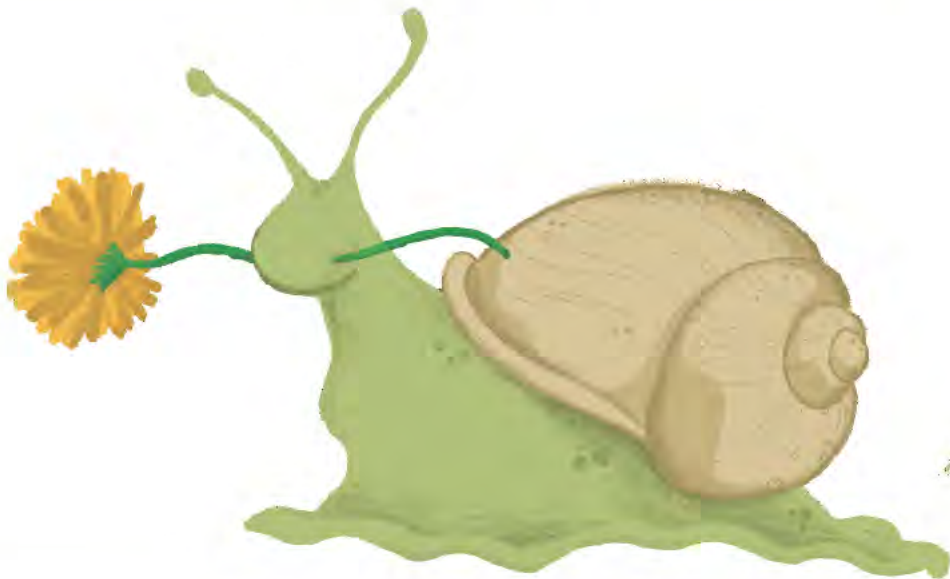
Kaxant t'aano'ob ku taasiko'ob jejeláas juumil woojilo'ob ichil le xooka'. Ts'íibto'ob ti' le jarat'ts'íib yaan yáanalo'.

X-ÚURICH

Le chan x-úuricho'
ku tojtáantik k'iin,
ku cha'achik xíiwe',
ku bisik cháach lool.

Jach ma'alob ku meentik,
jach ma'alob u najil,
jach ma'alob ku meentik
le chan x-úuricho'.

Múuch' tsikbalte'ex le t'aano'ob ta kaxantaje'.

Xok yéetel uláak' a wéetxooko'ob u k'aaba' le ba'axo'ob ka wiliko'.

nal

baak

sáak'

ja'as

ja

p'il

je'

ch'e'en

kéei

bees

k'éek'en

yiiij

sīinik

k'i'ix

ni'

k'olom

ts'oon

k'u'

p'óok

ts'unu'un

p'úul

puut

uj

ch'o'

yo'om

Ts'íibt ti' a pik'ilju'un uláak' t'aano'ob yéetel u jejeláas juumil woojilo'ob chak bona'antako'ob.

Xok u k'aaba' le oochelo'ob ka wílliko'obo':

okom

oon

tso'

oxo'om

lool

p'óok

Bon chak le jejeláas juumilwoojilo'ob "o".

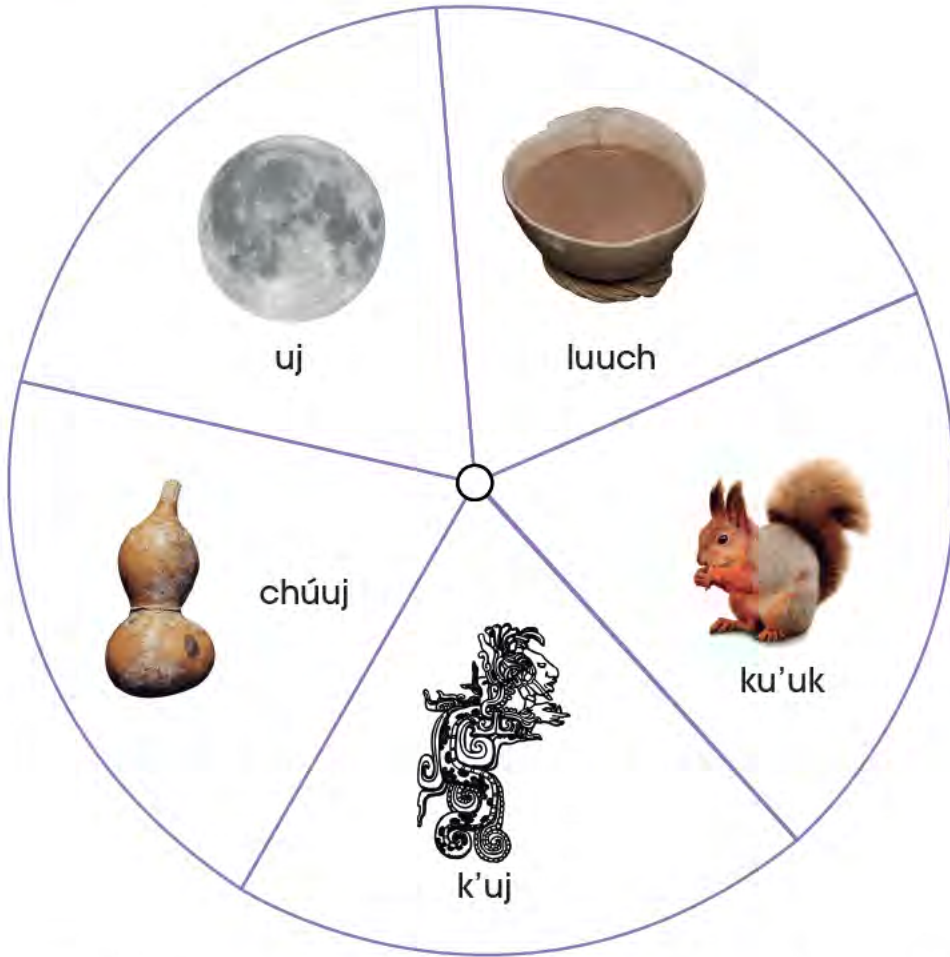

Ts'íibt ti' le tojkanti'itsa', uláak' t'aano'ob ku bisik jejeláas juumwoojilo'ob.

Empty rectangular box for writing.

Xok u k'aaba' oochelo'ob ka wiliko'ob.

Bon u yóochel t'aano'ob yaan ichil le túuts'o'obo', je'el bix u e'esajilo'.Ts'íibt uláak' t'aano'ob ti' a pik'ilju'un.

t'u'ul

uk'

tuuch

p'u'uk

lu'

K'ajóolt le masak'woojilo'ob uti'al ts'íibil maayat'aan:

ch'omak / k'atab / p'aak / t'eel / ts'u'uts' / tsu'

Xok le t'aano'oba', ku ts'o'okole' nup yéetel le masak'woojilo'ob yaan ti' le ts'íiko'.

k'

ch'ujuk

ts'

ch'ujuk

ch'

ch'ujuk

k

ch'ujuk

ts

ch'ujuk

t'

ch'ujuk

Ts'íibt ti' a pik'ilju'un uláak' t'aano'ob yéetel le masak'woojilo'ob ts'o'ok a wiliko'.

Xook le t'aano'ob ku bisko'ob masak'woojilo'ob uti'al ts'íibil maayat'aan, beyxan ti' kastelant'aan.

baach 	ja'as 	lool 	ni' 	p'uurux 	tuunich 	xíiw
chiich 	kool 	miis 	peech 	sak 	weech 	ya'ax

Chúukbes t'aano'ob yéetel le masak'woojilo'oba': b, ch, j, k, l, m, n, p, r, s, t, w, x, y.

<u> </u> áalam 	<u> </u> ab 	<u> </u> aleeb 	mu <u> </u> uy 	bu'u <u> </u>
<u> </u> uuch 	<u> </u> j' 	<u> </u> eek 	tu <u> </u> ix 	<u> </u> íinik
<u> </u> áa <u> </u> im 	<u> </u> uu <u> </u> 	<u> </u> aaj 	<u> </u> aman 	

Kuch óolalo'ob ti' k'amkuch.

Le mejen xi'ipalalo'oba' táan u joocho'ob. Lekéen suutnako'obe' yaan u taasiko'ob si' uti'al yúuchul meyaj ich k'óoben.

Kux túun le x-ch'úupalal ka wiliko'ob ti' le óochela', ba'ax áantajil táan u meentiko'ob. Tsikbalte'ex

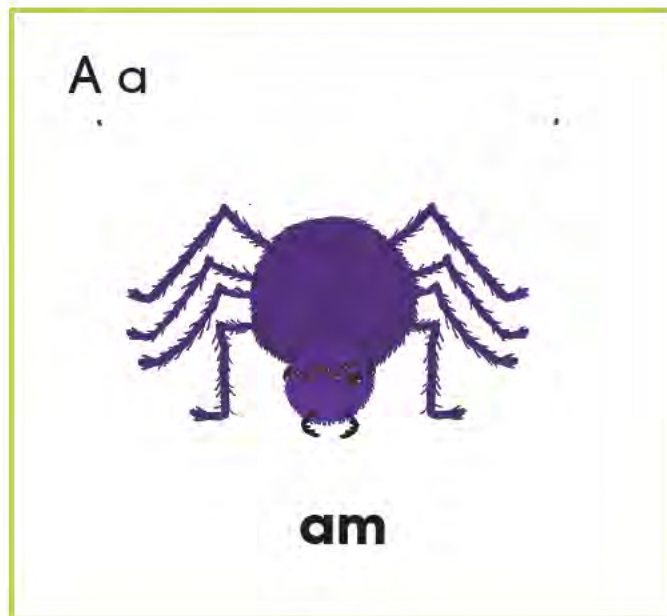

Tak te'ela' ts'o'ok a kanik ba'ax kuch óolalo'ob ku beetik jxi'ipal beyxan xch'úupal ti' u yotoch wa ti' u najil xook.

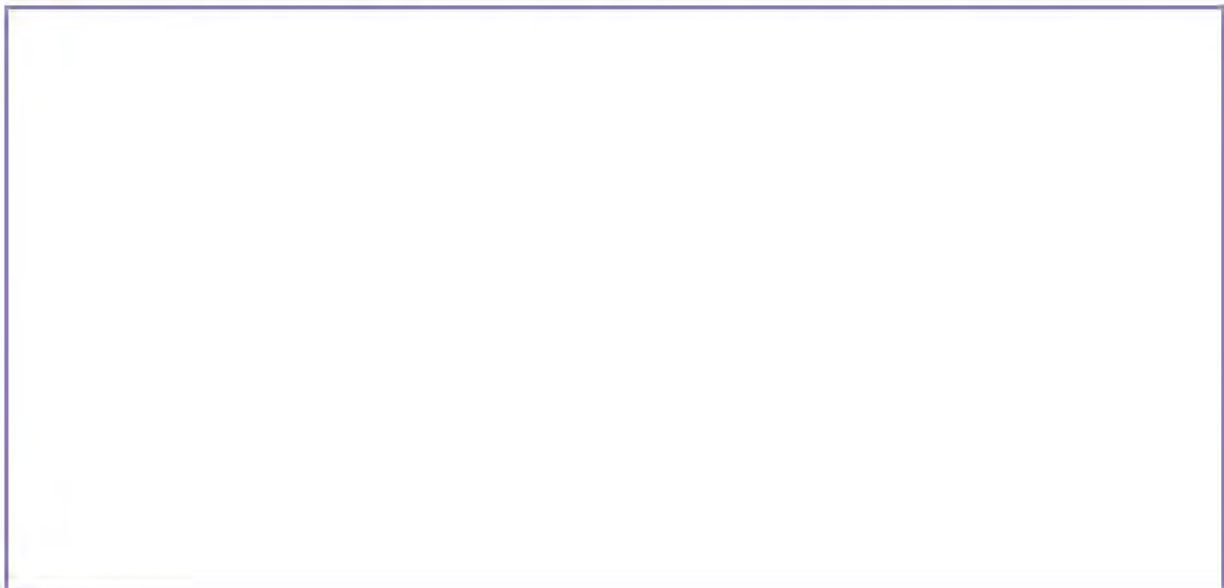

K'aja'an wa tech máakalmáak le woojilo'ob ku meyajob uti'al u ts'íibta'al maayat'aan.

Yéey jump'éel wooj uti'al a ts'íbtik t'aano'ob yéetel. Il bix beeta'an le e'esajila':

Beet a ti'al ti' le kanti'itsa'. Ku ts'o'okole' ka máansik ti' sak ju'un.

Múuch' tuláakal a meyaje'ex. Beete'ex u áanalte'il woojilo'ob yéetel u yáantajil a ajka'ansaj xook.

Ti' jump'éel áanalte' uts ta t'aane', xíixt bixi', ba'axo'ob yani', bix tsola'an ba'alo'ob ts'íibta'ani'. Kaxant ba'ax yaan táanil, ba'ax yaan tu ts'ook, bix ts'íibta'anil u k'aaba' yéetel xan máaxo'ob beetej.

Ts'íibt, ba'ax kuch óolal k'a'abeto'ob uti'al a beetik u áanalte'il woojilo'ob. Múuch' meyajnen yéetel uláak' a wéetxooko'ob. Tsol ts'íibt le jejeláas meyajjo'obo'.

U áanalte'il woojilo'ob k'a'abet u yantal u k'aaba'. Patjo'olt u k'aaba' uts ta t'aan; ts'íibt ti' le jarat'ts'íiba'.

Beet u yoochel bix kun p'áatak u áanalte'il woojilo'ob.

U táan	U paach

Ts'íibt ti' sak ju'un u k'aaba' máaxo'ob táakpajo'ob ti' le' meyajo'.

K'a'as a tsolike'ex le jejeláas meyajo'ob ta beetaje'ex uti'al a patike'ex u áanateil woojilo'ob. Xíixte'ex ba'ax u biin ti'.

Ts'iib uláak' t'aano'ob mina'ano'ob ichil u áanalte'il woojilo'ob ts'o'ok a beetike'ex.

Máak'ant u áanalte'il woojilo'ob yéetel le jejeláas meyajo'ob ts'o'ok a beetike'ex. E'ese'ex ti' a wéetxooke'ex bix p'áatik.

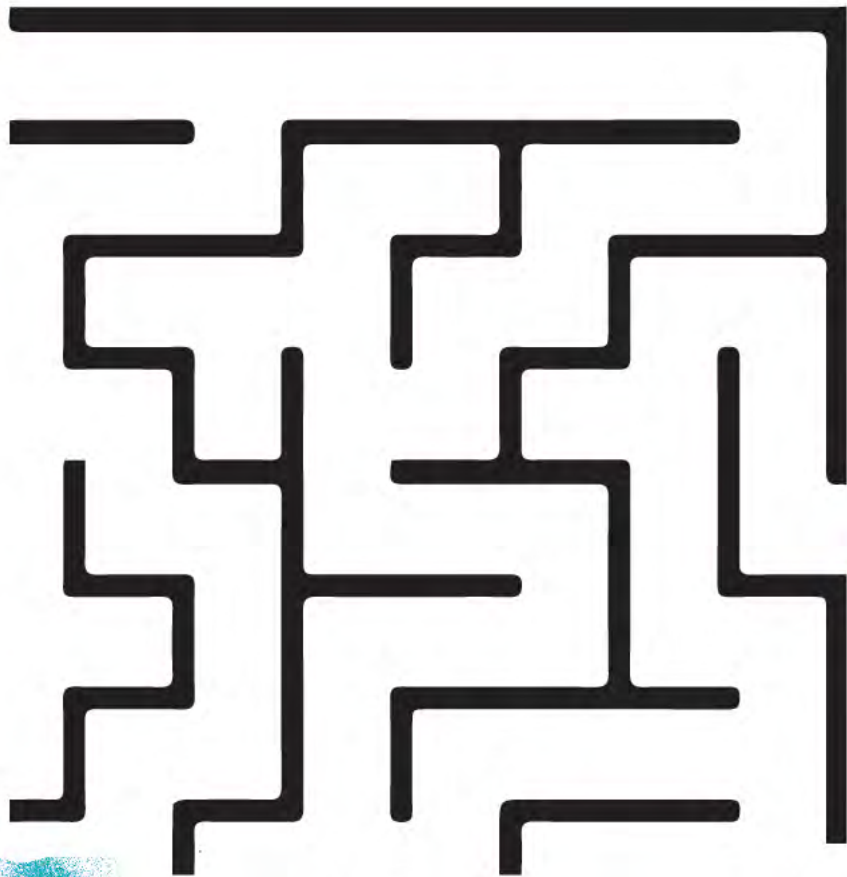
Payalchi'it a na'tsil yéetel a yuum ka taalako'ob u k'ajóolto'ob u áanalte'il woojilo'ob maayat'aan.

Sa'atunsa'at

Kaxant u nuup yoochel k'amkuch yéetel tu'ux ku beeta'al.

KIN P'ISIK IN KAAMBAL

Xak'alt ba'ax ts'o'ok a kanik yéetel k'amkuch. Xok le chowak t'aano'oba' yéetel ts'áaj jump'éel (✓) je'el bix a beetik.

Ba'ax tin kanaj yéetel k'amkuch.	Jach ma'alob in beetik	Yaan k'iine' kin beetik.	K'a'abetten áantaj.
Kin na'atik ba'ax le k'amkucho'.			
In k'ajóol ba'ax kuch óolal yéetel tojbe'enilo'ob yaanten tin wotoch beyxan ti' u najil in xook			
Kin ch'a'nu'uktik juumilwoojilo'ob yéetel masak'woojilo'ob uti'al in ts'îb ichil maayáaj			

Ts'áaj jump'éel (✓) tu'ux ku ya'alik bix ta beetaj a meyaj.

Bix múul meyajnajan.	Mantats'.	Yaan k'iin kin beetik.	Ma' in beetmaji'.
Kin táakpajal ti' jejeláas meyaj uti'al in meentik u áanalte'il woojilo'ob.			
Kin tsik óolaltik in wéetxooko'ob yéetel kin wáantaj uti'al u kaláanta'al u nu'ukulo'ob kúuchil xook.			

K'IINK'AABA'

U k'aaba' u tuukulil le meyaj kaambala':

U beeta'al áanalte'il xook uti'al u tso'olol tu'ux sîj xoknáal,, ba'ax u k'áat u ya'al u k'aaba' yéetel u noj óolta'al k'iink'aaba'.

U yóolil le meyaja' uti'al a tsolik ti' xóoxot' ts'íbo'ob tu'ux ku sîjil a k'aaba' yéetel ba'ax u k'áat u ya'alej, beyxan ba'ax k'iin ka sîjech uti'al a táakbesik ti' u áanalte'il xook.

Beet le k'áatchi'oba' ti' a yuum:

- Ba'ax k'iinil ka jsîjen.
- Bix úuchik a yéeyike'ex in k'aaba'.
- Ba'ax u k'áat u ya'al in k'aaba' yéetel in ka'ak'aaba'.

Tsikbalt yéetel a wéetxooko'ob ka ts'íbtelj:

Jayp'éel a ja'abil _____

Ba'ax k'iin ku máan u k'iin a k'aaba' _____

Ts'íbt ba'ax k'iin ka sîjech _____

k'iinil, wináalil, ja'abil

Kaxant ti' u ju'unil tu'ux sīijeche', le k'áatchi'ob yaan ichil le tojkanti'itsa'.

Folio de Impresión
00000000

Identificador Electrónico
0400200120160002985

Clave Única de Registro de Población

Estados Unidos Mexicanos
Acta de Nacimiento

Número de Certificado de Nacimiento
Entidad de Registro
Municipio de Registro

Datos de la Persona Registrada

Nombre(s) Primer Apellido Segundo Apellido
Sexo Fecha de Nacimiento Lugar de Nacimiento

Datos de Filiación de la Persona Registrada

Nombre(s) Primer Apellido Segundo Apellido Nacionalidad CURP
Nombre(s) Primer Apellido Segundo Apellido Nacionalidad CURP

Anotaciones Marginales: Certificación

Firma Electrónica Avanzada

Soy México

Clave de Verificación
Director General de Registro Civil

El contenido de este acto puede ser verificado en la siguiente página web: www.gob.mx/registro-civil utilizando el Identificador Electrónico. Para más detalles en español visitarnos, favor de ir a www.gob.mx/registro-civil o al Código QR.

- Chuka'an k'aaba' _____
- K'iinil sīijil: _____
- Tu'ux sīijil _____

Beet u yoochel bix u k'iimbessa'al u k'iinil a k'aaba'. Tsikbalt wa u jats'uts le sútukil a kuxtal.

Tsikbalt yéetel ts'íibt bix suuk u k'iimbesa'al k'iink'aaba'ob:

Ti' a najil	Ichil a kaajal
-------------	----------------

Tsol ts'íibt ba'ax ka beetik ti' u k'iimbesajil a k'iink'aaba':

Yéetel a láak'tsilo'ob	Yéetel a wéet paalilo'ob	Ti' a kaajal

Ts'íib ba'ax jach uts ta wich ti' le k'iino'.

Múuch' tsikbalte'ex ka a ts'íibte'ex:

- a) Jayp'éel k'iin yaan ti' jump'éel p'isk'iin:
- b) Jayp'éel k'iin yaan ti' jump'éel wináal:

K'os u k'iinilo'ob p'isk'iin, ti' yaan ti'●● nu'ukul k'osbil, ku ts'o'okole' ka tsol tak'ik waye'.

K'os u k'aaba' wináal, ti' yaan ti'●●● nu'ukul k'osbil, ku ts'o'okole' ka tsol tak'ik waye'.

E'es u k'iin a k'aaba' ti' le wináala'.

MES						
L	M	M	J	V	S	D

Kan le k'aaya'. K'aaye'ex ti' máax a wwojele'ex táan u máan u k'iinil u k'aaba'.

JUMP'ÉEL K'IIN

Jump'éel k'iin

ki'iki' óol

juntúul chan paal sîijj

u k'aaba'e' _____

ki'imak óolal leti'

U xóot' u k'aayil "En un día felíz" walk'esa'ab tuumen lxka'ansaj Blanca Magdalena Collí Chim.

Máaxen...

Múul tsikbalte' bix a k'aaba' yéetel bix a t'a'anal ti' a wotoch tak ti' u najil xook.

BALAM!!

Tsikbalt yée
wéetxooko'
k'aaba'ex k
patk'aaba'

Ts'íibt ba'ax u k'áat u ya'al a k'aaba', a kóomk'aaba' wa a
patk'aaba'

Ts'íibt uláak' k'aaba'ob, kóomk'aaba'ob wa patk'aaba'ob bey
ba'ax u k'áat u ya'alo'ob.

K'AABA'OB

KÓOMK'AABA' WÁAJ
PATK'AABA'

Tsol woojilo'ob k'aaba'.

K'os woojilo'ob yaan ti' ●●●● nu'ukul k'osbil uti'al a tsolik bix u biin ichil u yáax a k'aaba', ts'o'okole' tak' ichil le tojkanti'itsa'. Líik's le woojobo'ob ma' ta meyajtaj, yaan u k'abetajtech ku ts'o'okol.

Beet u yoochel a baatsilo'ob ku ts'o'okole' ts'íibt u k'aaba'ob yáanal.

K'aay

K'aynen yéetel a ajka'ansaj, xok be'el bix u bin u ye'esiktech.

ʔ

ĩmbal

aj,

xaba'

il waye')

vaye')

iba'o' waye')

U k'aayil "La vaquita violeta" walk'esa'ab tuumen Ixka'ansaj Blanca Magdalena Collí Chim.

Tsol woojilo'ob k'aaba'ob.

Yéetel le woojilo'ob yaan ti' u ●●●● nu'ukulil k'osbil , tsol u woojilo'ob u yáax k'aaba'ob ka'atúul a wéetxooko'ob, tu ts'ooke', tak'o'ob' jujump'éelil ti' le tojkanti'itso'oba'.

Bixen

Jarat'ts'íibt le t'aano'ob ku ya'aliko'ob bixecho'.

ki'imak óolal

ok'om óolal

ts'oya'an

polok

ka'anal baakel

kaabal baakel

box oot'el

sak oot'el

Ts'íibt a k'aaba' beyxan bixech yéetel le t'aano'ob ta jarat'ts'íibtajo'.

Tsol ts'íibt u k'aaba' beyxan u kóomk'aaba' wa patk'aaba' a láak'tsilo'ob yéetel a éetailo'ob.

K'aajaktech u k'aaba' wíinik yéetel kaajo'obe' ku káajal u ts'íibtal yéetel nojoch wooj.

K'aaba'	Kóomk'aaba' wáaj patk'aaba'
Felipe	Jpiil

Il a wil wa ts'íibta'an le k'aaba'ob yéetel nojoch woojo'ob. Xok ti' a wéetxooko'ob le k'aaba'obo'.

K'aay

K'aynen yéetel a wéetxooko'ob jje'el bix u bin u ya'alikteca ajka'ansaj.

JO'OP'ÉEL TS'ÍIBO'OB

Ts'o'ok in k'ajóoltik "A" beyxan yéetel "E",
beyxan chan bek'ech "I", bey "O" yéetel "U",
jo'op'éel le ts'íibo'oba', uti'al a t'aaniko'obe'
k'a'abet a je'eik wa a wóolik a chi'
ka'aj na'ataktech.

Ts'o'ok in k'ajóoltik "A" beyxan yéetel "E",
beyxan chan bek'ech "I", bey "O" yéetel "U",
jo'op'éel le ts'íibo'oba', uti'al a t'aaniko'obe'
k'a'abet a je'eik wa a wóolik a chi'
ka'aj na'ataktech.

Marcelino Ic Hau

K'os le xóoxot' t'aano'ob yaan ti' u _____ nu'ukul k'osbil, tsol uti'al a beetik chowak t'aano'ob , ts'o'okole' tak'o'ob waye'.

A large grid of dashed lines for cutting practice, consisting of 6 rows and 16 columns of dashed lines forming a grid pattern.

Yéey k'aaba'ob uti'al a ts'íbtik ti' u yáanal le oochelo'obo':

Jcheto

Maria

JJosé

Xmaruch

Yéey kóomk'aaba'ob wa patk'aaba'ob uti'al a ts'íbt ti' u yáanal le oochelo'obo':

Jcheto

Maria

JJosé

Xmaruch

Tsikbalt bix u k'a'abetkúunsa'al "J" wa "X".

Pat jump'éel báaxalil keet oochel yéetel k'aaba'ob, beyxan u patk'aaba'ob a láak'tsilo'ob yéetel kex jaytúul a éetailo'ob.

Báaxalnen yéetel a wéetxooko'ob.

Beet a woochel ti' jump'éel sak ju'un, ku ts'o'okole' ts'íibt yáanal le je'elo'oba':

Teen le je'ela'.

In k'aaba'e': _____

Yaanten: ja'ab _____

Síijen ti' u k'iinil: _____

Ti' uláak' ju'une' beet u yoochel a láak'tsilo'ob ku ts'o'okole' ka ts'íibtik u k'aaba'ob tu yáanal.

Ti' uláak' ju'une' beet u yoochel a wéetxooko'ob, ts'o'okole' ka ts'íibtik u k'aaba'ob tu yáanal.

Ti' uláak' ju'une' beet u yoochel a ka'ansaj xook ku ts'o'okole' ka ts'íibtik u k'aaba'ob tu yáanal.

Yéetel le ts'íibo'obo' much'ajbáaje'ex uti'al a beetike'ex u áanalte'il "In ka'ansaj xook yéetel in wéetxooko'ob".

Yéetel u yáantajil ajka'ansaj, múuch' xak'alte'ex jump'éel áanalte':
Kaxte'ex le jaatso'oba'.

1. U táan áanalte'.
2. U ts'aaj k'ajóoltbil.
3. U tsoolil.
4. U paach áanalte'.

Ts'íibt ti' a pik'ilju'un.

K'aay

Kaxant le t'aano'ob keet ts'íibta'anilo'ob ichil le k'aaya', ts'o'okole' ka wóolk'altik.

JO'OP'ÉEL TS'ÍIBO'OB

Ts'o'ok in k'ajóoltik "A" beyxan yéetel "E",
beyxan chan bek'ech "I", bey "O" yéetel "U",
jo'op'éel le ts'íibo'oba', uti'al a t'aaniko'obe'
k'a'abet a je'eik wa a wóolik a chi'
ka'aj na'ataktech.

Ts'o'ok in k'ajóoltik "A" beyxan yéetel "E",
beyxan chan bek'ech "I", bey "O" yéetel "U",
jo'op'éel le ts'íibo'oba', uti'al a t'aaniko'obe'
k'a'abet a je'ik wa a wóolik a chi'
ka'aj na'ataktech.

rcelino Ic Hau

Múuch' tsikbalte'ex bix u beetal payalte' tumen a na' yéetel a yuum.

Ts'íibte'ex ti' a pik'ilju'une'ex.

Múuch' beete'ex jump'éel payalts'íib uti'al a ts'áike'ex ojéeltbil le áanalte'il "In ka'ansaj yéetel in wéetxooko'ob".

Payalts'íib

U k'aaba' ti' máax kun túuxtbil: _____

Tu'ux kun beetbil: _____

U súutukil: _____

U k'iinil: _____

U wináalil: _____

U ja'abil: _____

Ts'íibte'ex ti' a pik'ilju'une'ex, u tso'olol jach bix kéen a ts'áajik a wojéelte'ex bix ta beete'ex le áanalte'o'.

Ts'áaj ojéelt le áanalte'o' ka a tsikbalt ti' le ku táakpajalo'obo' ba'ax u yutsil u k'iimbasa'al le k'iink'aaba'ob. .

KIN P'ISIK IN KAAMBAL.

Ts'áaj jump'éel ✓ tu'ux ku ya'alik ba'ax ts'o'ok a kanik:

Kin k'ajóoltik in k'aaba':

- Ichil u k'aaba'ob in wéetxooko'ob.
- Ts'íibta'an ti' in nu'ukulo'ob.
- Yéetel u yáantajil ajka'ansaj.

Kin k'ajóoltik patk'aaba'ob wa kóomk'aabao'ob ichil k'aaba'ob:

- Kéen in wil woojo'ob J wa X tu káajbalil.
- Kéen in wu'uy u ya'ala'al.
- Yéetel u yáantajil ajka'ansaj xook.

Lekéen k'áata'ak ti' teen wa in woojel ba'ax u k'áat u ya'al in k'aaba'e':

- Ku páajtal in tsolik tin juunal.
- Yaan in ka'ak'áatik ti' máax u yoojel.
- Ma' tu páajtal in tsolik.

Kin tsikbaltik ba'ax kin tukultik:

- Mantats'.
- Chéen wa ba'ax k'iin.
- Mixbik'in.

Kin t'anik máak yéetel u k'aaba', ma' yéetel u patk'aaba'i':

- Mantats'.
- Chéen wa ba'ax k'iin.
- Mixbik'in.

P'ISKAAMBAL YÁAXJAATS MEYAJ

Bon ichil le chan wóolis ● u núukil ka tukultik unaj u bisiko'.

Bix u k'aaba' le meyaj ta yáax beetaj ti' le jaatsa'.

- K'iink'aaba'.
- Jolch'ak.
- K'amkuch.

Yaanten kuuch óolalilo'ob ti' in:

- Kaajal.
- K'iink'aaba'.
- wotoch.

U k'aaba' máake' ku káajal yéetel:

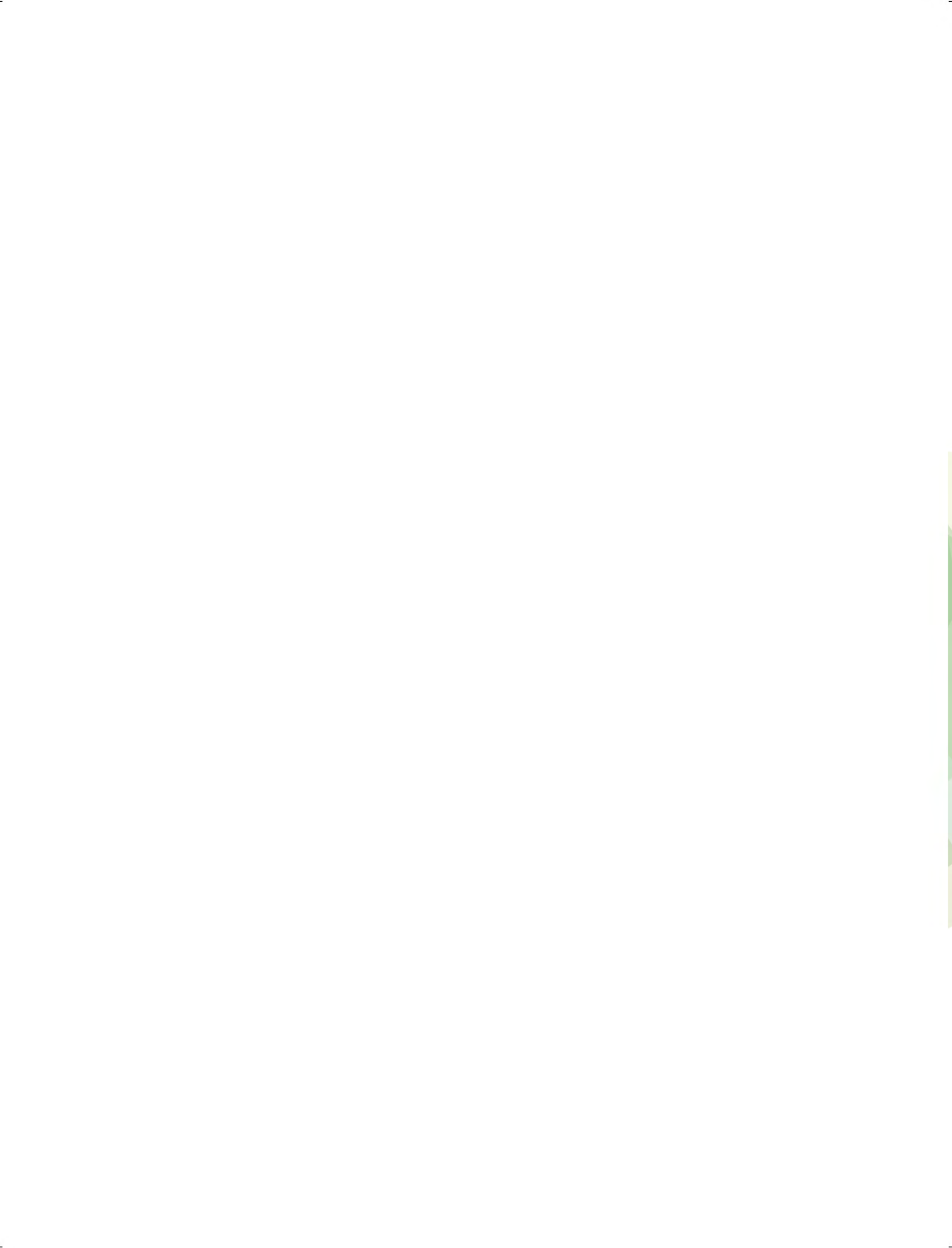
- Chichan wooj.
- Nojoch wooj.
- Juumilwooj.

U patk'aaba' máake' ku bisik tu káajbal:

- Masak'wooj.
- Juumilwooj.
- X yéetel J.

Tin k'ajóoltaj u k'aaba' u k'iinilo'ob:

- P'isk'iin.
- U áanalte'il woojilo'ob.
- patk'aaba'ob.

The page features several abstract, overlapping geometric shapes in various colors including shades of green, yellow, and purple, scattered across the white background. The text 'KA'AJAATS MEYAJ' is centered in a bold, green, sans-serif font.

KA'AJAATS MEYAJ

XO'OKOL K'IIN

U k'aaba' u tuukulil le meyaj
kaambala':

U beeta'al u báaxalil ket
oochelo'ob yóok'olal "Xo'okol k'iin"
uti'al u ke'etel maayáaj tsolk'iin
yéetel gregoriano tsolk'iin.

U yóolil le meyaja' uti'al a kanik
ts'íib yéetel u báaxalil ket
oochelo'ob beeta'an yéetel u
k'aaba' u súutukilo'ob k'iin wa u
súutukilo'ob ja'ab.

Ba'ax a woovel yóok'olal u xo'okol k'iin.

Beet u yoochel yéetel u ts'íibil jump'éeel ba'al ta beetaj jóoljeake',
le ba'ax jach ma' u tu'ubultech tak bejla'e'

Ti' u k'iinil _____

Ba'ax tin beetaj wáaj ba'ax úchten:

Tsikbalt ti' a múuch' xooko'ob bix u xo'okol le k'iino'ob ti' a najil yéetel ti' a kaajal.

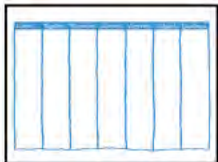
Nup le xóot' k'iin táan u p'i'isil wa u xo'okol ti' le oochelo'obo', yéetel u k'aaba' unaj u bin.

P'isk'iin

Ja'ab

Wináal

Junsúutuk k'iin

Tsikbalt yéetel a wéetxooko'ob bix u meyaj le nu'ukulo'ob uti'al u p'i'isil wa u xo'okol k'iino'obo'.

K'áat ti' a nool wa a chiich, bix u p'i'isil wa u xo'okol k'iin úuch mina'an u nu'ukulo'obe'.

Il bix

Enero

Lunes	Martes	Miércoles	Jueves	Viernes	Sábado	Domingo
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Tsikbalt yéetel a wéetxooko'ob ba'ax u k'áat u ya'al le xookolo'obo' yaan ti' u tsolk'iinilil jump'éel wináal.

Ts'íibt bix tsola'anil le xookolo'obo'.

Beet u yoochel jump'éel ba'al ka beetik ichil u s'utukilo'ob jump'éel k'in:

Ja'atskab k'iin

Chúumuk k'iin

Chíinil k'iin

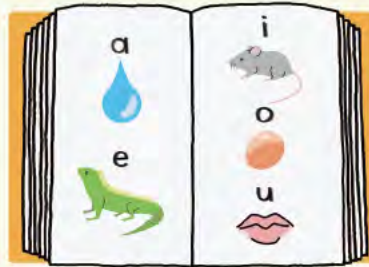
Áak'ab

U k'aayil woojo'ob.

A, E, I, O YÉETEL U.

Wa kin ts'íbtik ja', yaan u bisik a'.
 Wa kin ts'íbtik che', yaan u bisik e'.
 Wa kin ts'íbtik chi', yaan u bisik i'.
 Wa kin ts'íbtik ch'o', yaan u bisik o'.
 Wa kin ts'íbtik juuj, yaan u bisik uu.
 Tene' ts'o'ok in kanik, tene' ts'o'ok in kanik.
 Tu'ux ku biin túun a, tu'ux ku biin túun e'.
 Tu'ux ku biin túun i, o' yéetel u'.

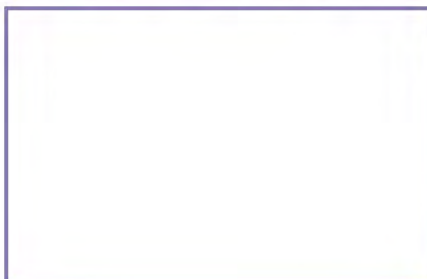
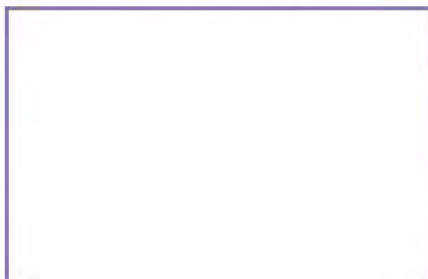

(Marcelo Cupul Rosado)

In pikilkuxtal

Ts'íbt ichil le kanti'itsa' ba'ax suuk a beetik sáamsamal ti' a najil beyxan ti' a najil xook.

K'osla'ant u k'aaba' k'iinilo'ob p'isk'iin, ti' gregoriano tsolk'iin, ti' u • nu'ukulil k'osbil , ku ts'o'okole' tak'o'ob bix unaj u tsololo'ob ti' le kúuchilo'obo'.

P'isk'iin

•	• •	• • •	• • • •
_____	_____ •	_____ • •	

Ts'íibt bix u k'aaba' le u k'iinilo'ob yaan ichil p'isk'iin.

Ba'ax k'iinil jach uts ta t'aan.

Ba'axten uts ta t'aan le k'iino'ob ta yéeyajo'.

Beet u yoochel ba'ax suuk a beetik ti' u k'iinilo'ob:

Lunes

Viernes

Sábado

Domingo

U sùutukilo'ob jump'èel k'iin.

Tsikbalt yéetel a wéetxooko'ob jayp'èel xot'olxóot' sùutukil yaan ichil jump'èel k'iin.

Xok u s'utukilo'ob yaan ti' jump'eel k'iin ti' le p'isibk'iina':

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Xok u s'utukilo'ob u taan k'iin:

6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Xok u s'utukilo'ob u taan aak'ab:

7, 8, 9, 10, 11, 12, 1, 2, 3, 4, 5.

Ts'iibt ti' a pik'ilju'un u xookolil s'utukilo'ob u taan k'iin beyxan u xookolil s'utukilo'ob u taan aak'ab.

Xok le ts'iiba' yeetel u yaantaj ajka'ansaj.

U K'IINIL LAKAM

Tu k'iinil 24 ti' u winaalil febreroe'
ku k'iimbesa'al u maank'iinal
u lakamil Méxiko.

Leti'e' u chiikulil u lu'umul Méxiko
o'oxp'eel u boonil, ya'ax, sak, yeetel chak.
U wiilbal ka'anale' ku k'a'ajsikto'on maaxo'oni',
le beetike' ti' tuláakal u najil xoko'obe'
ku naaksa'al ka'anal tu nojche'il
uti'al u chiimpolta'al tumen tuláakal xoknáal

Wóolk'alt le faano'ob a k'ajóolo' ku ts'o'okole' ka ts'iibtik ti' a pikilju'un.

In pik'ilkuxtal.

Yéetel u yáantaj ajka'ansaj xooke' ts'íibt ti' jump'éel jaats ti' a pik'ilju'un ba'ax ka beetik sáamsamal.

- Ts'íibt u k'aaba' a ts'íibe':
- Sáamsamale' ka ts'íibtik ichile' ba'ax ka beetik.
- Ma' u tu'ubultech a ts'íibtik u k'iinil.

Xíixte'ex jump'éel tsolk'iinilil..

2018																				
ENERO				FEBRERO				MARZO												
LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO	LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO	LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO
1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4				1	2	3	4			
8	9	10	11	12	13	14	5	6	7	8	9	10	11	5	6	7	8	9	10	11
15	16	17	18	19	20	21	12	13	14	15	16	17	18	12	13	14	15	16	17	18
22	23	24	25	26	27	28	19	20	21	22	23	24	25	19	20	21	22	23	24	25
29	30	31					26	27	28					26	27	28	29	30	31	
ABRIL				MAYO				JUNIO												
LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO	LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO	LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO
						1	1	2	3	4	5	6	1	2	3					
2	3	4	5	6	7	8	7	8	9	10	11	12	13	4	5	6	7	8	9	10
9	10	11	12	13	14	15	14	15	16	17	18	19	20	11	12	13	14	15	16	17
16	17	18	19	20	21	22	21	22	23	24	25	26	27	18	19	20	21	22	23	24
23	24	25	26	27	28	29	28	29	30	31				25	26	27	28	29	30	
30																				
JULIO				AGOSTO				SEPTIEMBRE												
LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO	LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO	MIÉ	TO	MIÉ	TO	VIÉ	SA	DO
						1	1	2	3	4	5		3	4	5	6	7	8	9	
2	3	4	5	6	7	8	6	7	8	9	10	11	12	10	11	12	13	14	15	16
9	10	11	12	13	14	15	13	14	15	16	17	18	19	17	18	19	20	21	22	23
16	17	18	19	20	21	22	20	21	22	23	24	25	26	24	25	26	27	28	29	30
23	24	25	26	27	28	29	27	28	29	30	31									
30	31																			
OCTUBRE				NOVIEMBRE				DICIEMBRE												
LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO	LUN	MA	MIE	JU	VI	SA	DO	LUN	MA	MIE	JU	VE	SA	DO
1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4				3	4	5	6	7	8	9
8	9	10	11	12	13	14	5	6	7	8	9	10	11	10	11	12	13	14	15	16
15	16	17	18	19	20	21	12	13	14	15	16	17	18	17	18	19	20	21	22	23
22	23	24	25	26	27	28	19	20	21	22	23	24	25	24	25	26	27	28	29	30
29	30	31					26	27	28	29	30			31						

Ts'íibt u wináalilo'ob yaan ti' jump'éel ja'ab.

Ts'íibt ba'ax wináalilo'ob ku k'iimbesa'al.

U k'iimbesajil póoposta'anil _____

U k'iinil mejen paalal _____

U k'iimbesajil na'atsilo'ob _____

Janal pixan _____

U k'a'alal xook _____

Ba'ax uláak' k'iimbesajilo'ob a k'ajóol yéetel ba'ax wináalil ku k'iimbesa'alo'ob.

Unaj a wojéeltike' k ch'i'ibalo'obe' yaanchaj ti'ob ka'ap'éel tsolk'iinil: ja'ab yéetel tsolk'iin.

Le ja'abo' ku taasik junk'áal k'iino'ob, le je'elo'oba' ku xo'okolo'ob waxaklajumpáak, yéetel uláak' jo'op'éel k'iin, u k'aaba'obe' wayeb.

Tsolk'iine' ku taasik junk'áal k'iino'ob, le je'elo'oba' ku xo'okolo'ob óoxlajumpáak.

Il u yúuchben woojilo'ob u tsolk'iinil k ch'i'ibalo'ob maayáaj.

Xok u k'aaba' le k'iino'ob ti' u tsolk'iinil k ch'i'ibalo'ob maayaaj.

Úuchben woojo'ob	U k'aaba'
	lik'
	K'an
	Kĩmil
	Lamat
	Chuwen
	Ben
	Jix
	Muluk
	Ok
	Eb

Úuchben woojo'ob	U k'aaba'
	Manik'
	Chikchan
	Ak'bal
	Imix
	Kib
	Kawak
	Kaban
	Ets'nab
	Men
	Ajaw

K'osláant u yoochel wináalilo'ob tsolk'iinil yaan ti' nu'ukul k'osbil.

Nupabáaj yéetel juntúul a wéetxook ka a báaxalt ket oochel.

Xok u k'aaba' u wináalilo'ob maayáaj tsolk'iinil.

 YAAAX	 SAK	 KEEJ	 MAAK	 MAAK
 MUWAN	 PAAX	 K'AYAB	 KUMK'UJ	 POOP
 WOOJ	 SIIP	 SOOTS''	 TSEEK	 XUUL
 TS'E YÁAX K'IIN	 MOOL	 CH'E'EN	 WAYEB	

Ts'íibt t'aano'ob yóok'ol le jarat'ts'íibo' uti'al a chúukbesik le k'aaya', ts'íibt ba'ax jumilwoo'j ku bisik.

Jumilwoo'jo'ob a, e, i, o, u

Wa kin ts'íibtik _____ , yaan u bisik. _____

Wa kin ts'íibtik _____ , yaan u bisik. _____

Wa kin ts'íibtik _____ , yaan u bisik. _____

Wa kin ts'íibtik _____ , yaan u bisik. _____

Wa kin ts'íibtik _____ , yaan u bisik. _____

Xak'alt jejeláas áanalte' ti' u kúuchil áanalte'ob.

Yéey wa jayp'éel tu'ux yaan u xookil tsolk'iinililo'ob.

Beet u yoochel u táan le áanalte'ob ta yéeyajo'.

Ts'íibt u k'aaba' u wináalilo'ob maayáaj tsolk'iinil.

Maayáaj tsolk'iinil

 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>
 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>
 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>
 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	 <input type="text"/>	<input type="text"/>

K'áatchi'it ti' a wéetxooko'ob wa ti' ajka'ansaj xooke', ba'ax u k'áat u ya'al wa jayp'éel u k'aaba' u wináalilo'ob maayáaj tsolk'iinil ka a ts'íibtej.

Ts'íibt wa jayp'éel u jela'anil ka wilik ichil maayáaj tsolk'iinilil yéetel le tsolk'iinilil suuk u meyaj bejla'aj k'iine'. Ts'íibt ti' a pik'il ju'un.

Xak'alte'ex jejeláas áanalte'ob ti' u kúuchil áanalte'il ka a yéey wa jayp'éel tu'ux yaan u xookil tsolk'iinilil.

Xok junxóot' u xookil, ts'o'okole' ka tsolik ti' a wéetxooko'ob ba'ax ta na'ataj ti' le xooko'.

Xíixte'ex u jejeláas jaatsil yaan ti' le áanalte'obo'.

Ile'ex tu'ux yaan:

- U noj k'aaba'
- U paach áanalte'
- U ajts'íibil
- U wáalalilo'ob
- U táan áanalte'
- U t'o'ol paach

K'osla'ant ti' ●●● ti'u nu'ukul k'osbil, tu'ux yaan xóoxot' ju'unil tu'ux ts'íibta'an u k'aaba' u jaatsilo'ob áanalte', ku ts'o'okole' ka tak'ik ti' u kúuchilo'ob.

Ts'íibt u k'aaba' u jaatsilo'ob jump'éel áanalte'

Tsikbalt ti' a wéetxooko'ob ba'ax u beelal u jejeláas jaatsilo'ob le áanalte'o'.

K'aay

Yucatán

Teche' Yucatán (ka'apáak)
ki'ichklem Yucatán
u lu'umilech k ch'i'ibalo'ob
k'ucho'ob ta tsikbe'en,
ets'lajo'ob Chichén,
Uxmal yéet Mayapán. (Ka'atéen)

Letra y Música: Rubén Darío Valle Peralta.

Yéetel u yáantaj ajka'ansaj, xoke'ex u ts'íibil le k'aayo'.

- Jarat'ts'íibt u k'aaba' úuchben maayáaj kaajo'ob.
- Múultsikbalte'ex ba'ax a woojele'ex u p'atmajo'ob ti' to'on úuchben k ch'i'iba'alo'ob.

Ba'ax uláak' úuchben
maayáaj kaajo'ob a
k'ajóole'ex.

- Bix u kuxtal maayáaj
wíinik bejla'aj k'iine'.

U k'aaba' áanalte'ob.

- Xak'alt jejeláas áanalte'ob ti'u kúuchil áanalte'il ka yéey le uts ta wiche'.
- Tsikbalt ba'ax ka tukultik ku ya'alik u xookil.
- Ts'íibt u k'aaba' le áanalte'ob ta yéeyajo'.

Ba'ax máank'iinil ku ye'esik le tsolk'iino'.

Febrero

Lunes	Martes	Miércoles	Jueves	Viernes	Sábado	Domingo
			1	2	3	4
	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Núukt le k'áatchi'oba' yéetel u yáantaj a ka'ansaj. Ts'íib te'ela'.

Báax ku máan u k'iinil _____

Ba'ax nojba'al úuchij _____

Ba'ax ja'abij ka úuchij _____

Xak'alt jejeláas áanalte'ob, ka a kaxant wáaj jayp'eel ts'íibo'ob tu'ux ku ya'alik ba'ax máank'iinalo'ob ku k'iimbesa'al ti' le k'iino'oba'.

Ts'íibt ba'ax úuchij, máaxo'ob táakpajo'obi', ba'ax k'iinil úuchij.

U k'iinil	Ba'ax úuchij	Máaxo'ob táakpajo'obi'

Xok ti' a wéetxooko'ob junxóot' xookil ti' jump'éeel le áanalte' ta yéeyajo'.

• U'uy xan u xook a wéetxooko'ob.

Bejla' tsolk'iinilo'ob

Xak'alt yéetel a wéetxooko'ob u jejeláas tsolk'iinilo'obo' je'el bix yaan ti' a najile'ex.

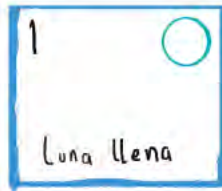
Il a wile'ex ba'ax ba'alo'ob ku táakbesik ichil: (ja'ab, k'iinilo'ob, k'iin, wináal, k'aaba'ob, k'iimbesajo'ob, bix le ujo').

Ts'íibt ba'ax ta wilaj.

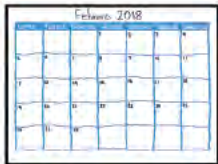

Ts'íibt ba'ax u k'áat u ya'al le uláak' ba'alo'ob táakpaja'an ti' le jejeláas tsolk'iinilo'obo':

Tsol ts'íibt k'iimbesajilo'ob k'a'anan ti' teech yéetel ti' a baatsilo'ob.

K'áatchi'it ti' a yuumo'ob u k'iinilo'ob ku máan le k'iimbesajo'obo' ka a ts'íibtej

U k'iimbesajilo'ob ti' jump'éel wináal.

Ichil jump'éel tsolk'iinile' il a wil u k'iinilo'ob le wináalil ku máana'
Xok ba'ax ku k'iimbesa'al ti' le' wináala':

- Ba'ax ku k'iimbesa'al, ba'ax k'iin.
- Ba'ax ucha'an úuchilak ku k'a'ajsa'al.
- Ba'ax k'iinilo'ob.

Tsikbalt ti' a wéetxooko'ob ba'ax ku k'iimbesa'al ti' a kaajal ti' le wináala'
ka a ts'íibtej.

Ts'iib ba'ax ku beeta'al ti' u k'iinil le k'iimbesajo'.

Ba'axten ku beeta'al.

U wináalil síijiken.

Ts'íibt ichil le kanti'itsa' u keetil u wináalilo'ob u tsolk'iinilil suuk u meyaj ti' te'ex yéetel u wináalilo'ob maayáaj tsolk'iinil.

U wináalilo'ob bejla' tsolk'iinil	U wináalilo'ob mayáaj tsolk'iinil
M	

Yéetel u yáantaj a ajka'ansaje' beet u yoochel u yúuchben woojil u wináalil s'íijikech. Je'el bix:

Wináalil: Diciembre

Wináalil:

Xok u k'aaba' u k'iinilo'ob le tsolk'iin ku keet juumo'ob, ts'o'okole' ka xloot ts'íbtob, je'el bix:

Imix yéetel ix

lik' yéetel manik'

Ts'íbt u jeel t'aano'oob keet u juumo'ob wa óoli' keet u juumo'ob je'el bix:

peek' yéetel p'eeek

miis yéetel mīis

Ts'íbt ichil le kanti'itsa' ba'ax taak a ts'áaj ojéeltbil ti' tuláakal ba'ax ts'o'ok a kaniko'.

Much'ulmúuch'ile'ex ku tso'okole' beete'ex u yoochel yéetel u ts'íbil ba'ax kéen a ts'áaje'ex ojéeltbil ti' junwáal nojoch ju'un. Je'el u béeytal a k'osike'ex yéetel a tak'ike'ex u yoochel jejeláas ba'alo'ob.

Ts'íibte'ex:

Máax ti' kéen a tsole'ex le ba'ax ts'o'ok a kanike'exo'.

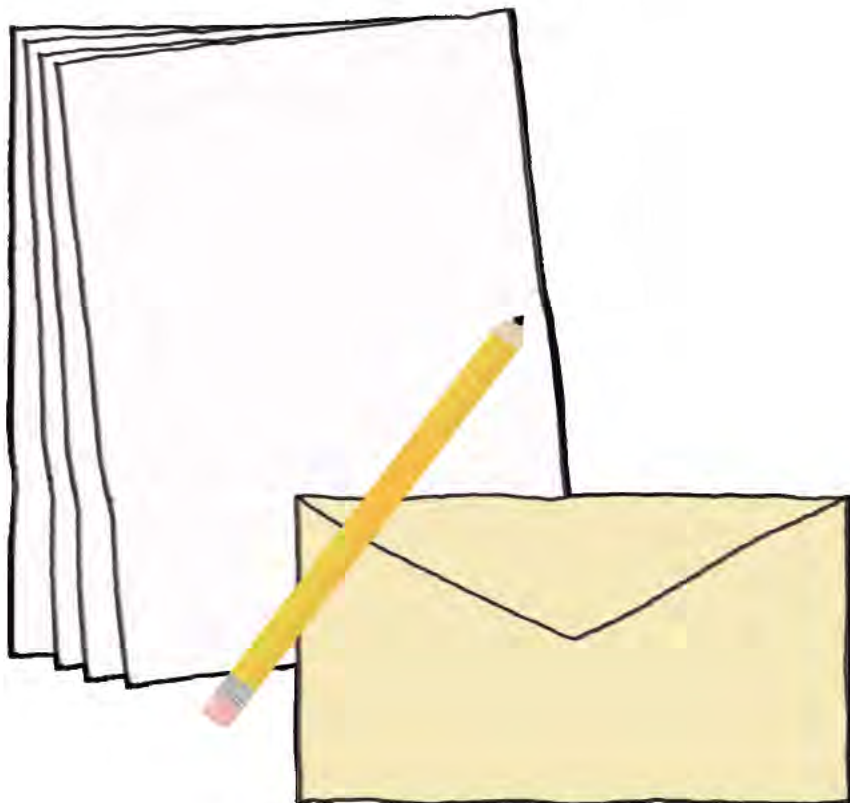
Tu'uxi' _____

Ba'ax k'iin _____

Ba'ax súutukil _____

Ba'ax k'a'abet ti' te'ex _____

Beete'ex jump'éel u chan payalt'aanil uti'al a t'oxe'ex.

KIN P'ISIK IN KAAMBAL

Nup yéetel jump'éeel jarat'ts'íibts'íib le tuukulo'ob yéetel u yoochelo'obo'.

U k'aaba' k'iinilo'ob maayáaj tsolk'iin.

Imix

Ik

Akbal

U k'aaba' wīnáalilo'ob maayáaj ts'olk'iin.

ENERO	FEBRERO	MARZO	ABRIL	MAYO	JUNIO
JULIO	AGOSTO	SEPTIEMBRE	OCTUBRE	NOVIEMBRE	DICIEMBRE

U k'aaba' wīnáalilo'ob.

Lunes	Martes	Miércoles	Jueves	Viernes	Sábado	Domingo
1	2	3	4	5	6	7

Ts'íibt u k'aaba' u jejeláasil jaatsilo'ob ti' jump'éeel áanalte':

U wáalil

U tsooil

U k'aaba'

U ajts'íibil

JOLCH'AK

U k'aaba' u tuukulil le meyaj kaambala':

U k'ajóolta'al tu'ux je'el u yúuchul loob ti' máak ichil jolch'ak.

U yóolil le tuukul u múul ts'íibta'al k'aaba'ob yéetel chíikulilo'ob uti'al a ts'áajik tu kúuchilo'ob sajbe'ensil ta wilaje'ex te' jolch'ako'.

Chúukbes u woojilo'ob le k'a'ak'ats'íiba'.

				5		6															8
				a		j				7											û
1	ee									u'u											
				x		ch'	2	aa													
4	úu																				o'o

K'ATÁALILO'OB

- 1 .Tu'ux ku máan máak, ba'alche' wa kisbuuts'.
- 2 .Ya'abkach che'ob, ba'alche'ob yéetel iik'elo'ob yani'.
- 3 .U k'áaba' u bejil maayaob.
- 4 .Ka'analiij tu'ux muukul úuchben lak wa k'a

WA'ATALILO'OB

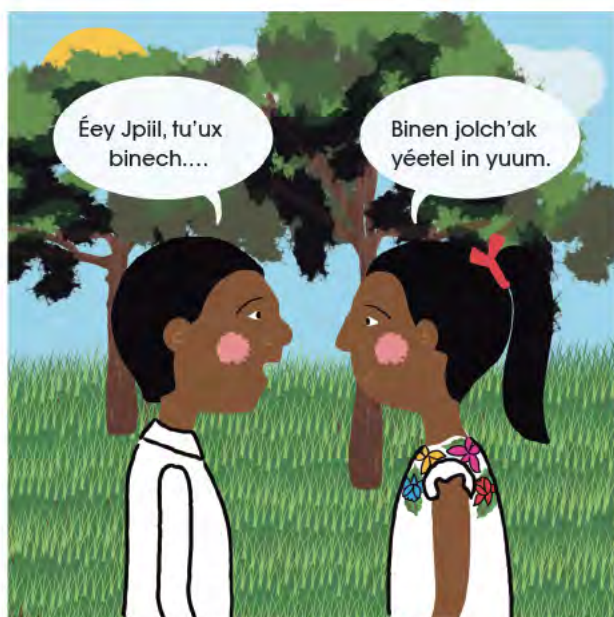
5. Kaja'an ti' múul, bey paale', seten ko'.
6. Túumben beel jaranch'akbil u jo'olol.
7. Múul tuunich uti'al u ye'esa'al xuul kool.
8. Ku ts'aik na'atbil tu'ux yaasajbe'entsil, ba'al naats' wa kúuchilo'ob.

Tsikbalt yéetel a wéetxooko'obe' ba'ax u k'áat ya'al le f'aano'ob ta chúukbesajo'.

Xok u tsikbal Jpiil yéetel Jduul .

Ts'íib ti' a pik'ilju'un ba'ax je'el a beetik wa yaan a bin jolch'ake'.

Uti'al a wojéelt ba'ax k'a'abeet a beetik ken xíikech jolch'ake,
ts'íibt u núukil le k'áatchi'ob yaan ti' ●●●● k'osbil, ken ts'o'okoke'
tak' ti' le kanti'its'a'.

K'os báaxal pa'apool jolch'ak ti' u **=====** nu'ukul k'osbil, chéen u ts'o'okole´nup tu beel yóok'ol u yoochel jolch'ak.

A large, empty rectangular box with a thin purple border, occupying most of the page. It is intended for a student to draw or write their response to the instruction above.

Kéen xíikech xímbal jolch'ak yéetel a wéetxooko'ob, ts'áaj ta wóol ti' le ba'alo'ob ka wilik: ba'ax beejilo'ob, ba'ax xu'uk'o'ob yano'ob te'elo'. Ts'o'okole', ch'a' tuunich, wa uláak' ba'alo'ob ka k'a'ajsik. Múuch' tsikbalte'ex kéen suutnake'ex ti' u najil a xook.

Múuch'abáje'ex yéetel uláak' a wéetxooko'ob ka tsikbalnake'ex ba'ax ta wilaje'ex ich jolch'ak'. Jóok's tuláakal ba'ax ta molajo' uti'al u k'a'ajaltech.

Bon u yoochel le ba'ax ta molajo'obo', ts'íibt ba'ax tu k'a'asajo'obtech.

Nup yéetel jarat'ts'íib oochelo'ob yéetel u xóot' tuukulo'ob ka wilik ichil le kanti'itso'.

**Tsoitsuukulil xíimbal
jolch'ak.**

Jaranch'akbil beej.

**Múul tuunich uti'al u
ye'esa'al xuul kool.**

**Je'el u meyaj bey
chíikulile'.**

Xok ba'ax ku ya'alik le jejeláas ts'íbo'ob ka wiliko', ichil ba'ax t'aanil ts'ífta'ano'ob.

Beyxan tu'ux a wilmaj..

K'a'ayju'uno'ob

Ba'ax táan u k'a'aytik le ju'uno', tsíibt waye':

Ts'íbil k'aaba'ob

Ba'ax ku ya'alik le ts'íbil k'aaba'ob, , tsíibt waye':

Chīikulilo'ob

Ba'ax ku ye'esik le chīikulilo', tsíibt waye':

Jóok'en xīmbal yéetel a wéetxooko'obo' tu báapach u najil a xook.

Óojeltej yaan jejeláas ts'íibo'obi' je'el bix: k'a'aytaj ju'uno'ob, ts'íibil k'aaba'ob yéetel chīikulilo'ob.

Tsikbalt máalkalmáak ts'íibo'ob ta wilaj, ba'ax ku ya'aliko'ob, ba'ax ku k'a'aytiko'ob wa ba'ax ku ye'esiko'ob. Ts'íibt yéetel bon jump'éel chīikulil, ts'íibil k'aaba' wa k'a'ayju'un ichil maaya'taan.

Yéeyt ti' le óoxp'éel ts'íibo'oba':

- K'a'ayju'un
- Ts'íibil k'aaba'
- Chīikulil

Ka a beete'ex ba'ax k'a'abet ti' le kúuchilo'oba': najil xook, najil k'uj, najil koonol, najil ts'aak k'oja'an.

Beete'ex ti' le kanti'its'a':

Empty rectangular box for writing.

Múul xooke'ex le ts'íib ta beetaje'exo', ti' uláak' a wéetxooke'ex.

Máanse'ex ti' nojoch ju'un, ku ts'o'okole' ka bisike'ex a tak'e'ex tu kúuchilil.

Beet ti' le kanti'its' yaan yáanalo' u yoochel u wímbalil tu'ux jóok'ech xímbal. Ma' u

túbultech a beetik tuláakal ba'ax ta wilaj.

Large empty rectangular box for drawing or writing, containing the compass rose in the top left corner.

Bon u beejil ka xímbaltik ta najil tak tu najil a xook. Chúukbes yéetel tuláakal kúuchilo'ob, mola'ayilo'ob ka wilik.

Kéen ts'o'okoke', tsíibt ti' a pik'ilju'un ba'ax bejilo'ob, kúuchilo'ob wa mola'ayilo'ob, ka máansik kéen luk'ukech ti' a najil tak kéen k'uchukech ti' u najil a xook.

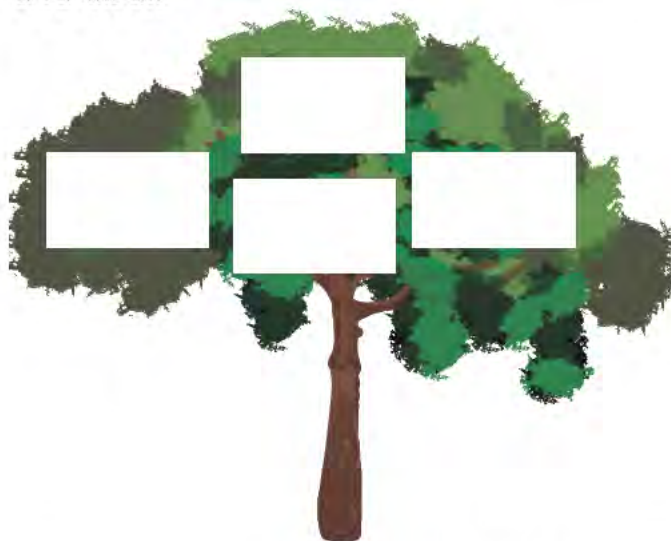

Múul tsikbalt yéetel óoxtúul a wéetxooke' le u tsoolil le k'áatchi'oba':

- a) Ba'ax u keetil wa u jela'anil jolch'ak yaan ichil bejil k'áax yéetel bejil kaaj.
- b) Bix u ch'íkulta'al ba'alo'ob wa kúuchilo'ob jolch'ak, kux túun ti' kaaj.
- c) Úuchile' bix u máan a wóol ta kaajal, bix káajik a kajtalil, bix káajsa'ak u beejilo'ob.

T'ox ichile'exe' jump'éel le k'áatchi'obo', kéen ts'o'okoke', ts'íibte'ex u núukil ichil le oochelo'obo'. Ts'íibt tu chúumuk le che'o', ba'axten k'a'abet jolch'ak ti' kaaj, uti'al ma' u tu'ubul.

Xok ti' tuláakal a wéetxooko'ob le ts'íib ta beetajo'.

Ch'e'enxikint le xooka'.

ALUX K'AT

Le ba'ala' jach úuch ti' u kaajil Tepakán, ti' u méek'tankaajil Calkiní. Juntúul máake' tu kaxantaj ti' jump'éel múule' ya'ab mejen patbil máako'ob yéetel k'at; ka jpéenaje' ka tu chéen ch'a'aj u bis tu yotoch le yuumtsilo' ma' u yoojel ba'ax tu bisaji' chéen uts ti' u yiche' ka jk'uche' ka tu liik'esaj ti' u chi' u najil.

Le patbil mejen k'at máako'oba' ku kuxtalo'ob chéen u wenel tuláakal máake', ku yéemelo'ob tu'ux

líik'sa'ano'obo' ku jo'op'ol u máano'ob báaxal. Jump'éel k'iin túune' le máako' áaj chúmuk áak'ab; ka tu yu'ubaje', bey yaan paalalo'ob ku chéechilo'obe'; ka jlíik' ti' u k'áane', ka jbiin yil tu'ux ku yúuchuj le chéechilo'. Jach táaj ja'ak' u yóol ka' tu yilaj le mejen ba'alo'ob, k'áat u líik'esaj, kuxano'ob, tuumen tu yilaj táan u yáalkabo'obo'. Yéetel u sajki'le' suunaj u ch'inubáaj ti' tu k'áan.. Kéen sáaschaj k'iine' biin u yil tu'ux u líik'esaj le mejen k'ato'. Ka tu yilaj leyli' ti'ano'ob tu'ux u líik'esmaj. Je'elo' túune' ka tu tuklaj' mii chéen wayak'naji'; ba'ale' sáansamal ku yilik ku ch'aik kuxtal le k'ato'. Ja'alij ka tu ya'alaj túune' mi jach ma'alob ka xi'ik u yiil jump'éel jmeen ka a'ala'akti' ba'ax je'el u páajtal u beetike'. Ka biin u xiímbalt le jmeeno', a'ala'abti': jach k'ana'an u sutik le k'ato'obo' tu'ux tu ch'a'aj, wa ma'e' je'el u k'oja'antale', beyxan je'el u páajtal u kíimile'.

Máano'ob k'iino'ob le máaka, ma' sajakí, túub ti' le ba'axo'ob a'ala'abti'e' tuumen Jmeeno'. Jump'éel k'iine' aaj yéetel chokwil. Káaj u k'oja'antal. Suutnaj tu yiknal le Jmeeno' tuumen ma' tu jawal u chokwil. Aktáan ti'e', le meeno' tu ya'alaj ti'e' k'ojana' unaj u k'aabet u chok'iktii' tumen leti'e' táan u kíimil, lekéen kíimike' yaan u ch'a'abal u pixan, bey péeka'anchak u yóolo' ka jbiin u suut le mejen alux k'ato'obo'. Chéen suutnak u bis le mejen ba'alo'obo', le ku kíimij le máako', u si'ipil tu jo'ok'sajik mejen aluxo'ob tu'ux kaja'ano'ob, tumen leti'ob kaláantik le káakabo'.

Ixka'ansaj Norma Leticia Collí Kantún

Tsikbalte'ex ba'ax ta na'ataje'ex ti' le xooka'.

K'os le báaxal nuupulo'ob ti'u nu'ukul k'osbil.

Báaxalt yéetel uláak' a wéetxooko'ob, a kaxantike'ex u nuupulal le tuukulo'ob yóolal bix u ts'a'abal u níib óolalilo'ob ti' Yuumil k'áaxo'ob.

Ts'íibt u núukil le k'áatchi'oba':

- Ba'axten ku beeta'al t'akumbil saka'.
- Ba'ax ku yúuchul ti' máak wa ku bisiko'ob tu yotocho'ob úuchben k'ato'ob.
- Ba'axten k'a'abet u lo'ojol u kúuchil u kaajtal máak.
- Ba'ax k'a'abet u beeta'al uti'al ma' u beetik loobil juntúul Alux.
- Ba'axten ku jolch'akta'al báapach kool.

Ts'íibt ti' le k'áatalche'oba' u chíikulil wa ts'íibil k'aaba' uti'al u yojéelta'al tu'ux yaan sajbentsilo'ob wa uti'al ma' u k'askunsa'al ba'alo'ob naats'o'ob ti' le jolch'ak ta xíimbaltajo'.

Je'el u béeytal a beetik u láak'o'ob ti' a pik'ilju'une'.

Ts'íibt ti' táaxche' wa k'áatalche' tuláakal le chíikulil yéetel ts'íib k'aaba'ob ta beetaje'ex. Ku ts'o'okole' bise'ex ti' u kúuchilo'ob tu'ux ta xímbaltaje'ex.

Beet u yoochel bix p'áatik le jolch'ak yéetel le chíikulil ta bisaje'ex.

Múulk'ay Alux láak'intiken.

ALUX LÁAK'INTIKEN

Kéen xi'ikex jolch'ake'
ma' a woojel tu'ux kéen k'uchuke'echi';
le betike'
ma' u tu'ubsik a tsikik Yuumil k'áax.

T'aan ka xĩmbalnak chan Alux ta wéetel.

Fiu, fiu, fiu, fiu,
fiu, fiu, fiu, fiu,
fiu, fiu,
fiu, fui.

Wa ka biin jolch'ak
ma' a túubsik xuuxub,
xuxub chan Alux, u xuuxub yik'al k'áax.

U xuuxub uti'al u tal:
chan Alux ti' a tséel
chan Alux ta wiknal.

Ma' ta sa'ataj ti' k'áax
fiu, fiu, fiu, fiu,
fiu, fiu, fiu, fiu
fiu, fiu,
fiu, fui.

Chan Alux ti' a tséel
ma' ta sa'atal ti' káax
u xuuxub chan Alux
uts ti' u t'aan in xikin.

Patjo'olta'ab tumen: Ajka'ansaj Luis Alfredo Canul Tun

Múulk'ay **alux láak'intiken.**

Kaxt ichil u K'aay Alux láak'intiken, le t'aano'ob yaan ti' lekanti'its'a. Wóolk'alt yéetel u boonil ku tsolol teche'.

U BOONIL

T'AAN KÉEN A WÓOLK'ALTEJ

Alux

jolch'ak

yuumil k'áax

yik'al k'àax

xuuxub

KIN P'ISIK IN KAAMBAL

Kaxant u yoochel le chowak ts'íibo'oba' ka' a nuup yéetel jump'éel jarat' ts'íib.

Bej je'ek'a'abta'an ch'akbil u che'ilo'ob.

K'a'ayju'un.

K'ana'an uti'al u p'e'esa'al u xuul k'áax.

Tsíibil
k'aaba'ob.

Uti'al u je'ek'abta'al túumben bej yéetel uti'al ma' u púuts'ul k'áak.

Jolch'ak.

U yoochel k'áax, táankabil kaaj wa kaaj yéetel u najilo'ob, mola'ayilo'ob, bejilo'ob, tak u chíikulilo'ob.

Noj
chíikulilo'ob
yéetel bejo'ob.

U boonil mola'ayil, kúuchilo'ob, sajbe'entsilo'ob, yéetel uláak'.

U k'ana'anil
jolch'ak.

K'aaba'ob ye'esiko'ob
sajbe'entsilil wa ba'ax yaan
naats'o'ob.

Wĩmbail

T'aano'ob yéetel oochelo'ob
ku k'a'aytiko'ob ba'al uti'al
ts'a'abal óol.

Chĩkulil

Unaj u t'anku'unta'alti' sakab.

Alux

Ku kaláantik kool bey káakab
waj múul.

Báalamil
k'áax

Uti'al a kaxantik jumpéel
kúuchil, mola'ayil wa naje'
unaj a kaxantiko'ob.

Xu'uk'

P'ISKAAMBAL KA'AJAATS MEYAJ

Wóolk'alt u núukil le k'áatchi'oba'.

Meyaj suuk u beetik le k ch'i'ibalo'obo', tu'ux ku biin u ch'akiko'ob k'áax uti'al u je'ekabta'al bej wa uti'al ma' u púuts'uj k'áak.

- a) Jaranch'ak b) Jolch'ak c) Jalpach

Uti'al u biin xímbaltbi' jolch'ake', unaj u yaantaj táanil le tsol tuukulilo'oba'.

- a) Ba'axten kéen xi'iko'on, tu'ux kéen xi'iko'on, ba'ax k'iin kéen xi'iko'on, ba'ax k'abe'ejto'on.
- b) Ba'ax k'iin kéen xi'iko'on, ba'ax kéen k bisej,
- c) Ba'ax ti' kéen xi'iko'on, máax kéen bisiko'on, tu'ux kéen k'uchuko'on, ba'ax kéen bisiko'on

Ku chíikultiko'ob k'aaytaj ba'al uti'al u ts'abaj óol, u ya'alik tu'ux yaan sajbe'entsilo'ob wa u ye'esik kúuchilo'ob, moláayilo'ob, yéetel uláak'o'ob.

- a) Ts'íibil k'aaba'ob, payalt'aano'ob yéetel chíikulilo'ob
- b) Túuxju'uno'ob, k'ubent'aano'ob yéetel nojoch ju'uno'ob.
- c) K'aayju'uno'ob, ts'íibil k'aaba'aob yéetel chíikulilo'ob

Ti' le ju'una' ku meyaj uti'al u kaxanta'al kúuchilo'ob, mola'ayilo'ob wa bejilo'ob.

a) chīikulil

b) wīmbail

c) xu'uk'

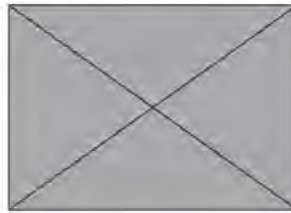
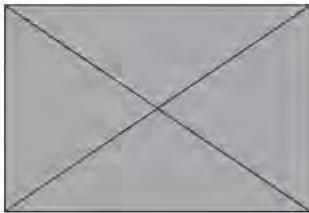
Mixjuntéen u po'och'lo'ob tumen ku kalantiko'ob kool, k'áax, múul, yéetel úuchben kaaj, wa ku chi'ichnajkunsalo'obe' ku wéexóob, ku ch'iino'ob bey ku k'oja'ansiko'ob máak wa aalak'ob.

a) Yuum k'áax

b) Alux

c) báalam k'áax

Wóolk'alt le oochel ku ye'esik jump'éel xo'okol k'iin gregoriano

Ts'íibt ba'ax k'aaba'ailo'ob le ka wiliko'.

Le je'ela' u k'aaba'ob:

	lik'
	K'an
	Kíimil
	Lamat
	Chuwen

Le je'elo'oba' u k'aaba'ob:

ÓOXJAATS MEYAJ

U TSIKBALIL K CH'I'IBALO'OB

U k'aaba' u tuukulil le meyaj kaambala':

Báaxal e'esajil tsolxikino'ob yéetel ka'ansajilo'ob, yaan ti' u tsikbalil k ch'i'ibalo'ob.

Le ba'ax ku kaxantik le meyaja': ts'íibt u tsolxikin yéetel ka'ansajilo'ob yaan ti' u tsikbal ch'i'ibalo'ob, uti'al a balts'amtik

Xok Úuchben tsikbal , kaxt ba'ax ku ka'ansik.

ETS'NAJ

Úuchben k'iine' anchaj juntúul ko'olel kaja'an ti' jump'éel xanil naj'; le xko'olela' yaan juntúul u chan paal ma' tu yóotik chital bulk'iin; le beetike' sáansamal ku máan yéetel u k'uxil. Tu láakal ba'alo'ob ku beetik ku chi'ichnaktal.

Jump'éel k'iin tuune', ma' utsak ts'o'okol ba'ax u beet ichil u yootoche' mix úuchak u pak'achtik waaj uti'al u tsentik u yíichan ken súunak tu meyaj k'aaxe', ka' jóok' tu k'ooben tu yíilaj mina'an ja' ti'al uk'bij; je'elo' tuun bin tu séeba'an u páayja' ti' ch'e'en; le táan u páaytike ja'o ka tu yúubaj leek u yook'ol u yáalo' p'aata'an tu jun tu k'áan; kex tu yúubaj le áawato' bin u ch'a'a le ja'o' yéetel u p'úulo'. Jach táaytak u chupik u p'úulo' tu yuubaj, tuka'aten, k'a'aman u yook'ol u yal. Je'elo' tuun áalkab xíimbal tu bin yéetel ku suut u táasik le ja'o'. Ti' jump'éel suut tu beetaj tu yilaj u yáalak' péek' chéen péek'ekbaj ichil u ta'an k'áak', ti'i ku yéesik táan u jejesankal tumen jach taj oyoyóol.

Le xch'uupo', yéetel u k'uxankil, tu yáalaj ti'e peek' beya':

-j̄tselaba te'ela' mejenkisin peek'! j̄kex tuun tech ka x̄iíkech a wúunt Úuchben k'iine' anchaj juntúul ko'olel kaja'an ti' jump'éel xanil naj'; le xko'olela' yaan juntúul u chan paal ma' tu yóotik chital bulk'iin; le beetike' sáansamal ku máan yéetel u k'uxil. Tu láakal ba'alo'ob ku beetik ku chi'ichnaktal.

Jump'éel k'iin tuune', ma' utsak ts'o'okol ba'ax u beet ichil u yootoche' mix úuchak u pak'achtik waaj uti'al u tsentik u yíchan ken súnak tu meyaj k'aaxe', ka' jóok' tu k'ooben tu yíilaj mina'an ja' ti'al uk'bij; je'elo' tuun bin tu séeba'an u páayja' ti' ch'e'en; le táan u páaytike ja'o ka tu yúubaj leek u yook'ol u yáalo' p'aata'an tu jun tu k'áan; kex tu yúubaj le áawato' bin u ch'a'a le ja'o' yéetel u p'úulo'.

Jach táaytak u chupik u p'úulo' tu yuubaj, tuka'aten, k'a'aman u yook'ol u yal. Je'elo' tuun áalkab x̄iímbal tu bin yéetel ku suut u táasik le ja'o'. Ti' jump'éel suut tu beetaj tu yilaj u yáalak' péek' chéen péek'ekbaj ichil u ta'an k'áak', ti'i ku yéesik táan u jejesankal tumen jach taj oyoyóol.

Le xch'uupo', yéetel u k'uxankil, tu yáalaj ti'e peek' beya':

-j̄tselaba te'ela' mejenkisin peek'! j̄kex tuun tech ka x̄iíkech a wúunt le chan paal ku yook'olo'! -le péek'o kaaj tu yúubaj le k'eeyajo', t'onlaji'.

Le xko'olel bin u ch'a'a u ts'o'ok le ja' tu páaytajo'.

Kaaj kuuch' ti' u chi' le ch'e'eno' tu ts'áaj yóol tuumen ts'o'ok u jaawal yok'ol u yáalo'. Ka tu k'áatchitubaj, ba'ax úuchi' ti'e paalo'.

Ka' suunaj tu yootoche', ijáak' u yóolj tu yíilaj táan u yúunta'al le chan paalo' tuumen le péek'o'. Tu yóotaj áalkab u tóokpay le k'áan ti' le péek'o'; ka' t'ochpaji'. Ichil u takchalak tu jalk'ataj u p'úul. j̄Páabij! Le ja'o' tu buulaj tu láakal le najo': suunaj junp'éel éets'ja'i'.

(Ts'íibta'an tumen Ka'ansaj Blanca Magdalena Colli Chim.)

K'axant ichil le kanti'itso', f'aano'ob ta xokaj ti' le úuchben tsikbal, ku ts'o'okole' ka ts'íibt yóok'ol le jarat'ts'íibo'.

XKO'OLEL
PÉEK'
P'ÚUL
CHIICH
CHAN PAAL
ETS'NAJ

F	E	J	N	X	O	P	B	S	C	U	E
G	H	M	S	O	R	O	ÉE	E	P	S	TS'
A	D	H	L	Ñ	CH	K	D	K'	K	F	N
D	Y	Z	H	L	Ñ	A	F	S	A	Y	A
V	UU	M	N	A'	D	C	CH	II	CH	C	J
Y	M	X	D	G	CH	A	N	P	AA	L	C
P'	K	N	A	N	Q	M	Q	V	OO	S	M
C	ÚU	W	Q	B	C	X	F	H	X	L	V
L	F	L	M	S	K	J	Z	R	T	Q	I
B	N	II	J	P'	X	K	O'O	L	E	L	K

Ts'íibt le f'aano'ob te'ela'.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Il a wile'ex le oochela'.

Ts'íibt u núukil le k'áatchi'oba':

Máaxo'ob ka wilik ti' le oochela'.

Ba'ax ka wa'alik ku tsikbaltiko'ob.

Ba'axten.

Kux tech, ka tsikbal wa yéetel a nool.

Ba'ax ka tsikbaltik yéetelo'ob.

Payalt'ane'ex juntúul nojoch máak ka u tsikbalte'ex jump'éel
úuchben tsikbal u yojel.

Ch'ensexikinte'ex le káatchi'ob yéetel ts'íibt u núukilo'ob ti' le jarat'
ts'íibo'oba'.

Bix u k'aaba' le úuchben tsikbalo' _____

Máaxo'ob ku táakpajalo'ob _____

Tu'ux ku yúuchul _____

Ba'ax suufuk k'iin ku yúuchul _____

Beet u yoochelo'ob te'ela.

Bix u kaajbal.	Ba'ax ku yúuchul.	Bix u tso'okol.
-----------------------	--------------------------	------------------------

Ts'íibt le tsolxikin ta wu'uyaj tu tsikbaltaj le nojoch máako', ichil le wóoliso'oba'.

Tsikbalt yéetel a wéetxooko'ob ba'ax ta ts'íibtaj.

Xok le k'aaya' yéetel u yáantajil ajka'ansaj.

A wojel, le jejeláas juum ka wu'uyik ku beetik le ba'alche'ob, cháak, iik'o'ob, yéetel uláak' báaxo'ob je'el bix: u jáats'al jo'onol, awaat, u k'aaba'e: èetsjuumo'ob.

CHAN BA'ALCHE'OB

Tene' yaanten juntúul chan t'éeel
in k'almaj ichil so'oy,
sáansamal ken pīk'ik k'iine'
jach jats'uts u beetik beya':
jau, jau, jau, jau....

Tene' yaanten juntúul wakax
kiin tseentik yéetel su'uk,
sáansamal ken pīk'ik k'iine'
jach jats'uts u beetik beya':
kikiriki, kikiriki....

Tene' yaanten juntúul chan péek'
ku ma'an ichil in wotoch
sáansamal ken u yil u ma'an máake'
ku betik beya':
muuuuuuu....

Ts'íibta'an tumen ka'ansaj
Leni Rosalba Ku Cime.

Tsikbalt yéetel a wéetxooke', ba'ax ka na'atike'ex ti' le k'aayo',
bix u beetik uláak' ba'alche'ob a k'ajóolmaj.

Ma' u tuubul tech wale', jump'éeel tsolxikine' leti' le
t'aano'ob uts ku ts'a'abal tech uti'al a beetik
báaxo'ob tu beel.

K'a'asj ba'ax tsolxikino'ob ts'aba'an teech. Chúukbes le ts'íibo'oba'.

In chiich
tu ya'alaj ten k'a'abet a.

In nool
tu ya'alaj ten, ma' kunaj a wu'uyik.

In yuum
tu ya'alaj ten, ma' uts a jatsik a.

In na'
tu ya'alaj ten, jach k'ana'an a kanik.

Yéeyt jejeláas áanalte'ilob yaan ti' u kúuchilil áanalte'. Kaxt xooko'ob yóok'lal tsikbalil ch'i'ibalo'ob.

Tsíibt u k'aaba' le áanalte' ta yéeyajo'.

Máakalmáak oochel jach utschaj ta wich.

Tsíibt ba'axten.

Yéetel a wéetxooke' xak'alt oocheltsikbal uti'al a kaxtike'ex t'aano'ob ku ts'íibta'al yéetel masak'woojo'ob. Ku ts'o'okole' ts'íibt tu'ux k'a'abet u bin.

t	t'	ts'	k	k'	p	p'

Yéey ti' u áanalte'il tsikbalil ch'i'ibalo'ob, le ts'íib jach tu péeksaj a wóol. Ku ts'o'okole' ts'íibt u k'aaba' waye'.

Xak'alt le ts'íibt'aano'; núuk le k'áatchi'oba':

Máax ku táakpajli': _____

máax ti' ku yúuchul: _____

ba'ax ku yúuchul te' ts'ikbalo'. _____

ba'ax ku beetik wa péeksil yani' _____

Ti' le áanalte' ta xak'altajo' jarat'ts'íibt yáanal le t'aano'ob ma' a wojelo'. Ku ts'o'okole', ts'íibt te'ela'.

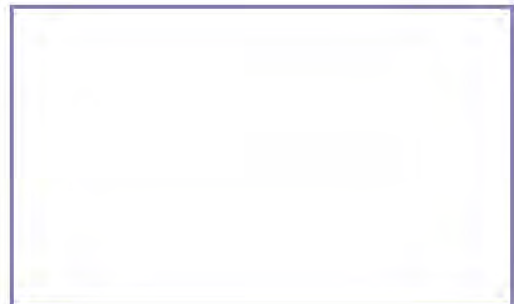
Kaxant ba'ax u k'áat u ya'al ti' a tsolbe'en chunil t'aan le ts'íib ma' a wóojelo', ts'íibt ti' a pik'ilju'un.

Tsikbalnen yéetel a nool wa yéetel a yuum, ba'ax ucha'an ti'ob. Ku ts'o'okole' beet u yoochel ti' le kanti'itso'ob yaan kaabalo'. Tsol ts'íibt ba'ax uchul ti' leti'ob. Je'el bix le e'esajila'.

Jump'éel k'iine' in na'e'
táan u páaytik ja' ti ch'e'en,
ka tu yu'ubaj u t'a'anal.
Jáak' u yóol...

Xok u xóoxot' t'aano'ob u k'aayil Chan ba'alche'ob. K'aynen yéetel papaxk'ab u ti'al a wu'uyik yéetel a kanik jayp'éel u juumilo'ob yaan ti' xóot' t'aano'ob.

LÁAK'TSILO'OB

Bix jáatsil le láak'tsilo'ob kajakbal te najila'.

Láak'tsilo'obe' ku meek' táantik: áalo'ob, na' yéetel u yuum.

Le je'ela', in na', ku chak janal; le je'ela', in yuum, ku bin meeyaj.

Le je'lo'oba', in láak'o'ob, ku bino'ob xook; le u láak'a', u t'uupil, ku p'aatal báaxal.

U k'aayil La Familia, walk'esa'ab tuumen ka'ansaj
Blanca Magdalena Colli Chim

Ts'íibt ta pik'il ju'un, u juumilo'ob yan ti' u xot' t'aano'ob le k'aay ta beetajo'.

Il a wil le oochelo'oba', máaxo'obi'. Chúukbes u ts'íibil k'aaba'ob.

n l _____

ch ch _____

y m _____

n _____

Xok le k'aaba'ob ta chúukbesajo'.

Ts'íibt ba'ax meyaj ku beetik a:

na'

Three horizontal purple lines for writing.

nool

Three horizontal purple lines for writing.

yuum

Three horizontal purple lines for writing.

kiik

Three horizontal purple lines for writing.

Xok k'a'am, ti' a wéetxooko'ob.

K'os yéetel beet le dado yaan ti' k'osbil. Yéey juntúul a wéetxooko'ob uti'al a báaxtik.

Il a wil ba'ax oochelo'ob yaano'ob ti' le k'os ju'uno'. Tuukulte' ba'ax tsolxikino'ob a woojel wa tsikbalta'antech tuumen a ch'i'ibalo'ob.

Ken a ba'axtej ka wáalik ti' a wéetxooko'ob.

Ts'íibt le tsolxikino'ob utschaj ta t'aan, tu ya'alajo'ob a wéet xooko'obo'

Ti' le ts'íib ta beetajo', kaxant juntúul a wéetxook uti'al a múul báaxal tsolxikin.

Ts'íibt waye':

U k'aaba' _____

Ba'ax tsolxikin ken a beetej.

Ba'axten

Ts'íibt u k'aaba' jo'otúul ba'alche'ob ku kuxtalo'ob ti' a kaajal, je'el bix:

ch'i'ich'

áalak'bil ba'alche'ob

ba'alche'ob káaxil

Múuch'xookte'ex le ts'íiba'.

BÉEK

Tu k'íiwikil in kaajale' yaan junkúul nuxi' béek, yuum Paran pak'mi' tu paalil, lela' jumpéel k'áajlay tsikbalta'abten tuumen in na'. Je'el bix u biin u ch'íijil Jparane', beyxan u biin u ch'íijil le béeko'.

Ka jmáan ya'abkach ja'abo'obe' le béeko' suutnaj junkúul nojoch che'. Tu k'abo'obe' ti' ku beetik u k'u' ya'abkach jejeláas ch'íich'o'ob.

Ka'aj táankele'enchaj le Jparano', ts'o'ok u beel yéetel juntúul ki'ichpan ch'úupal u k'aaba'e', Xpiil. Ti' le k'iino'obo' yaanchaj óoxtúul u paalalo'ob: le yáax síijo' u k'aaba'e' Baluch, ts'o'okole' síij juntúul chan sak ch'úupal, ka tu ts'áajo'ob u k'aaba'e' Xkiris, u ts'ook síijo' tu ts'áajo'ob u k'aaba'e', Weelóoj.

Le paalo'obo' ti' líik' u xíimballo'ob yáanal le béeko', ti ku báaxalo'ob. Beyxan ku máan u yáalkabo'ob.

Yaan k'iine', ken taak le k'a'ankach iik'o', u k'ab le béeko' ku chíinil kaabal, bey wa tak u machik le mejen paalo'obo'.

Jach táaj uts u bo'oyil le béeko', ti' ku je'elsikubaj tu láakal u yuumil le kaajtalo', tak le máako'ob ku k'uchulo'ob xíimbal ti le kaajo'.

Ka sáaschaj jump'éel k'iine', máan a'albij ti' le najo'obo' ka xi'ik máakob áantaj tuumen ts'ook u kíimil yuum Jparan, le wíinik pak'mi' le

béeko'. Ya'ab máak ok'olnaj le k'iin je'elo'.

Tak le béeko' láaj chíin u le', chéen ka tin wilaje' táan u fijil u le', ka joop' u nīkil, tsóokole' mix ka'aj jóok u jeeli'.

Ku ya'alale' le béeko' jach tu yaj óoltaj uchik u kīmil le máak pak'o, le o'osale' kīim xan.

Ts'íibta'ab tumen Modesto May Cituk

Tsikbalt ba'ax ta na'ataj ti' le xook ta beetajo'. Yéetel ts'íibt u núukt'aanil le k'áatchi'oba'.

Bix u k'aaba' le xook ta beetajo'

Máaxo'ob ku táakpajo'obi'

Ba'ax yóok'lal ku yúuchul tsikbal

Ts'íibt ba'ax uch ti' le béeko', yéetel ba'axten.

Beet u yoochelo'ob ti' le s'utuk oocheltsikbalo'ob, bix ta na'ataj u xook le béek ta beetajo'. Ch'a'anu'ukt bix u kaajbal, ba'ax ku yúuchul yéetel bix u ts'o'okol.

•	••
•••	••••

Patjo'olt u tsikbalil ta xooka. Ts'íibt ti' a pik'il ju'un.

Il a wil u táanil le áanalte'oba'. Tsikbalt ba'ax ka tukultik yaanti'ob; máakalmáak yaan ta kúuchil áanalte'il xak'alt yéetel xook le xoot' t'aano'ob ts'íibtano'ob, bix ts'íibtanilo'ob.

Yéey jump'éel yaan tu kúuchil áanalte'il ka a wil jejeláas oocheltsikbalo'ob, jach ilawil bix tsolil yéetel ba'ax ku bisik u yoochelo'ob, máaxo'ob ku táakpajali', u ts'íibil u woolk'alilo'ob, yéetel bix tsola'anil le oochelo'obo.

Xok jayp'éel oochelts'ikbalo'ob ku táasik. Kaxant k'áatchi'ob yani' ka a ts'íibt ti' a pik'ilju'un.

Tsikbalt yéetel ts'íibt u núukil le k'áatchi'ob ta pik'ilju'un.

Máaxo'ob yaani'.

Tu'ux ku yúuchul.

Ba'ax ku tsikbalta'al ti' le oochelts'íibo'.

Ba'ax ku yúuchul ti jejeláas kanti'itsobo'.

Ba'ax ta kanaj.

Xok le ts'íiba', ku ts'o'okole' yéetel juntúul a wéetxooke', tsikbalte'ex ba'ax ka náatike'ex yóok'lal.

Chan áak yéetel chan am.

Táan u biin u xímbal chan áake' ka tu yilaj juntúul chan am, ka tsikbalnajo'ob beya':

-Tu'ux ka bin chan áak- ki chan am ti áak.

-Táan in biin xímbal tu'ux yaan k'a'anáab.

-Ba'ax ka biin a beeti'.

-Táan in biin báab.

-Saajak ken in búuluj, wa ma'e', je'el in biin ta wéetele

-Ma'alob, táan in biin k'a'abet in k'uchul.

-Ma'alob, kanantabáaj.

Ka jo'op' u chambel biin le chan áako',

Chan ame' p'áat u beet u k'aan.

Ts'íibta'ab tumen ka'ansaj :

Modesto May Cituk'.

Le xook ts'ok a beetiko', máaxo'ob táakpajo'obi', tsol bixo'ob. Ts'íibt ti' le jarat' ts'íibo'obo'.

Beete'ex u báaxal tsikbalil

Xok yéetel k'ay le ts'íiba'.

U K'AAYIL ÚURICH.

Úurich úurich, tu'ux ka biin
Úurich, a kuuchmaj a chan naj.
Je'elen, jáan weenen.
Tene' kin wilik chambel a xímbal;
ka biin ka suut.
Mina'an je'elel ti' teeche.
Ka bin, ka suut, mina'an je'elel ti' teeche.
Ts'íibta'ab tumen: Nidia María Caamal Chan.

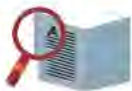
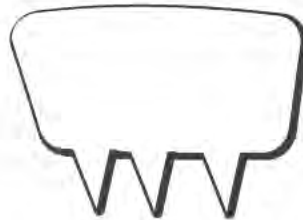
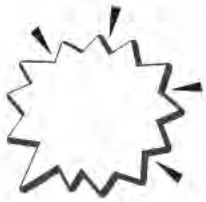

Ts'iibt ti' a pikilju'un u k'aayil úurich.

A woojel wa ba'ax ts'áaj jobon, jump'éeel wóolk'al
ku yéesik t'aan, tuukul, muult'aan, jejeláas éets'
juumo'ob yaan ichil jump'éeel oocheltsikbal.

Il le oochelo'ob ts'áaj jobon ku k'a'abetal uti'al u beeta'al jejeláas éets'juumo'ob.

Xíixt áanalte'ob, kaxant jejeláas éets'juumo'ob, ku beetik ba'alche'ob, k'áak'náab, cháak, yéetel uláak' ba'axo'ob. Ka a wil bix ts'íibta'an ichil ts'áaj jobon.

Ketlant yéetel le yaan ti' a áanalte'a', máakalmák ts'áaj jobon mina'ani'.

Beet u oochelo'b te'ela'

--	--	--	--

Ts'íibt u éets' juumo'ob le oochelo'oba'

Tsikbalt ba'ax ka'ansaj ku taasik le tsolxikino'ob ku beetik le nool yéetel le chiich ti' u yáabilo'ob.

In nool, jach yáabkach báaxo'ob u yóojel, k'a'ana'an in yábilitik.

Xmila úuy wale', "le màax u k'aat ki'ki' úuyik u k'aay ch'i'ich'o'obe, ma' k'a'abet u beetik nuup' che', k'a'abet y u páak'ik kúulul che'."

Ts'o'ok u náakal in wóol in wúuye ' sáansamal

Ma' a pulik mix a ya'acha'atik le ix'i'mo', ka loobilitik , ku ts'o'okole' ta' nuxi' máake' ma' tuun yáantal a kool.

Patjo'olt oocheltsikbal yóok'lal tsolxikin ku yúuchul ti' juntúul chiich yéetel u yáabil.

Beet u yoochelo'ob yéetel uts'áaj jobono'ob. Ts'íibt ba'ax ku y'a'aliko'ob wa u éets'juumo'ob.

Ti' le oocheltsikbala', beete'ex u balts'am yéetel a wéet xooke'ex.

Kin p'isik in kaambal.

Ts'áaj u chíikulalil X tu'ux le ba'ax a woojel a beeto'

In woojel ba'ax jump'éel ts'aj jobon.

- Tsikbal.
- U wóol k'aalil t'aan.
- U yoochel máax ku t'aan.
- Ba'ax ku ya'alik máax ku t'aan.

Ts'áaj u chíikulil X ti' le ba'ax ka k'ajóoltik wa ka beetik yo'olal noj óol, tsolxikin yéetel ka'ansajo'ob kin kanik tu tsikbal in noolo'ob.

- Múuch' óolal.
- Tsikbe'enil.
- Chíimpolal.
- U nooy tuukulil tsikbal.

P'ISKAAMBAL ÓOXJAATS MEYAJ

Ichil le wóoliso' ob ts'íibt u woojil ka'a'abet u bisiko'.

A) Uti'al u ts'íibta'al mukult'aan.

B) Uti'al u ts'íibt'al tuukul.

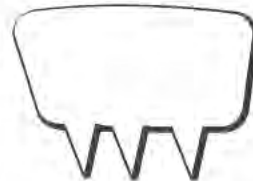
C) Uti'al u ts'íibta'al múult'aan.

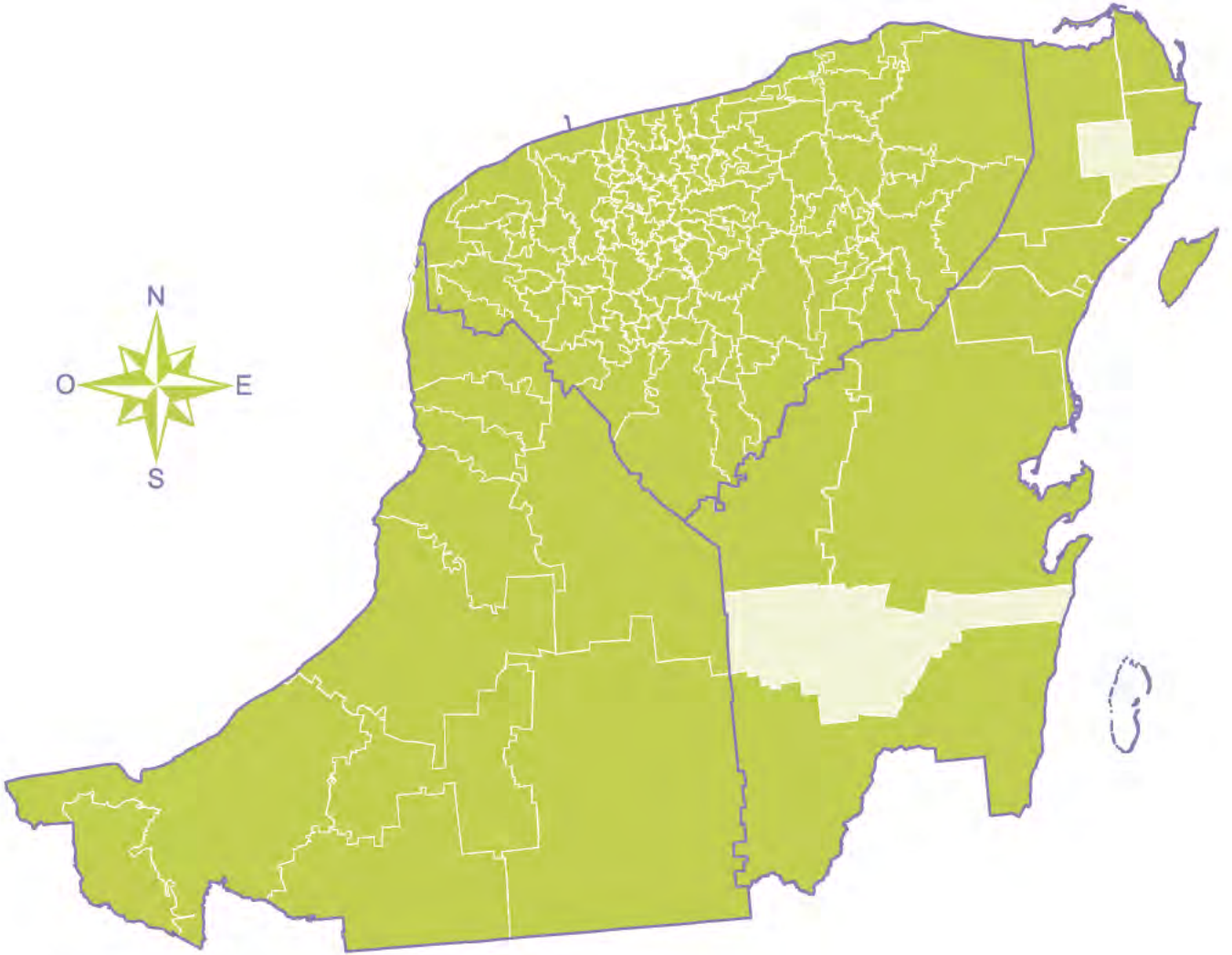
E) Uti'al u ts'íibta'al tsikbal.

I) Uti'al u ts'íibta'al awat.

NUUP ÁANALTE'

CAMPECHE

Calakmul
Calkiní
Campeche
Candelaria
Carmen
Champotón
Escárcega
Hecelchakán
Hopelchén
Palizada
Tenabo

QUINTANA ROO

Benito Juárez
Cozumel
Felipe Carrillo
Puerto
Isla Mujeres
José María
Morelos
Lázaro
Cárdenas
Othón P. Blanco
Solidaridad
Tulum

YUCATÁN

Abalá
Acanceh
Akil
Baca
Bokobá
Buctzotz
Cacalchén
Calotmul
Cansahcab
Cantaamayec
Celestún
Cenotillo
Conkal
Cuncunul
Cuzamá
Chacsinkín
Chankom
Chapab
Chemax
Chicxulub
Pueblo
Chichimilá
Chikindzonot
Chocholá
Chumayel
Dzán
Dzemul
Dzidzantún
Dzilam de Bravo
Dzilam González
Dzitás
Dzoncauich
Espita
Halachó
Hocabá
Hoctún
Homún
037 Huhí
Hunucmá
Ixil
Izamal
Kanasín
Kantunil

Kaua
Kinchil
Kopomá
Mama
Maní
Maxcanú
Mayapán
Mérida
Mocochá
Motul
Muna
Muxupip
Opichén
Oxkutzcab
Panabá
Peto
Progreso
Quintana Roo
Río Lagartos
Sacalum
Samahil
Sanahcat
San Felipe
Santa Elena
Seyé
Sinanché
Sotuta
Sucilá
Sudzal
Suma
Tahdziú
Tahmek
Teabo
Tecoh
Tekal de
Venegas
Tekantó
Tekax
Tekit
Tekom
Telchac Pueblo
Telchac Puerto
Temax
Temozón
Tepakán

Tetiz
Teya
Ticul
Timucuy
Tinum
Tixcacalcupul
Tixkokob
Tixmehuac
Tixpéhuac
Tizimín
Tunkás
Tzucacab
Uayma
Ucú
Umán
Valladolid
Xocchel
Yaxcabá
Yaxkukul
Yobaín

Nu'ukulil k'osbil

A	A	A	AA	AA	AA	ÁA	ÁA
ÁA	A'A	A'A	A'A	A'	A'	A'	E
E	E	EE	EE	EE	ÉE	ÉE	ÉE
E'E	E'E	E'E	E'	E'	E'	I	I
I	II	II	II	ÍI	ÍI	ÍI	I'I
I'I	I'I	I'	I'	I'	O	O	O
OO	OO	OO	ÓO	ÓO	ÓO	O'	O'
O'	U	U	U	UU	UU	UU	ÚU
ÚU	ÚU	U'	U'	U'	B	CH	CH'
J	K	K'	L	M	N	P	P'
R	S	T	T'	TS	TS'	W	X
Y							

a	a	a	a	a	aa	aa	aa
aa	aa	áa	áa	áa	áa	áa	a'a
a'a	a'a	a'a	a'a	a'	a'	a'	a'
a'	e	e	e	e	e	ee	ee
ee	ee	ee	ée	ée	ée	ée	ée
e'e	e'e	e'e	e'e	e'e	e'	e'	e'
e'	e'	i	i	i	i	i	ii
ii	ii	ii	ii	íi	íi	íi	íi
íi	i'i	i'i	i'i	i'i	i'i	i'	i'
i'	i'	i'	o	o	o	o	o
oo	oo	oo	oo	oo	óo	óo	óo
óo	óo	o'o	o'o	o'o	o'o	o'o	o'

o'	o'	o'	o'	u	u	u	u
u	uu	uu	uu	uu	uu	úu	úu
úu	úu	úu	u'	u'	u'	u'	u'
b	b	b	ch	ch	ch	ch'	ch'
ch'	j	j	j	k	k	k	k'
k'	k'	l	l	l	m	m	m
n	n	n	p	p	p	p'	p'
p'	r	r	r	s	s	s	t
t	t	t'	t'	t'	ts	ts	ts
ts'	ts'	ts'	w	w	w	x	x
x	y	y	y				

●● Nu'ukulil k'osbil

Martes	Jueves	Domingo	Sábado	Miércoles	Lunes	Viernes
A	A	A	AA	AA	AA	ÁA

●●● Nu'ukulil k'osbil

 ka'a	 Bolon	 wak	 óox	 lajun	 waxak
Febrero	Septiembre	Junio	Marzo	Octubre	Agosto
 ka'alajun	 kan	 u'uk	 jun	 Jo'o	 buluk
Diciembre	Abril	Julio	Enero	Mayo	Noviembre

A	A	A	AA	AA	AA	ÁA	ÁA
ÁA	A'A	A'A	A'A	A'	A'	A'	E
E	E	EE	EE	EE	ÉE	ÉE	ÉE
E'E	E'E	E'E	E'	E'	E'	I	I
I	II	II	II	ÍI	ÍI	ÍI	I'I
I'I	I'I	I'	I'	I'	O	O	O
OO	OO	OO	ÓO	ÓO	ÓO	O'	O'
O'	U	U	U	UU	UU	UU	ÚU
ÚU	ÚU	U'	U'	U'	B	CH	CH'
J	K	K'	L	M	N	P	P'
R	S	T	T'	TS	TS'	W	X
Y							

•••• Nu'ukulil k'osbil

a	a	a	a	a	aa	aa	aa
---	---	---	---	---	----	----	----

a	a	a	a	a	aa	aa	aa
aa	aa	áa	áa	áa	áa	áa	a'a
a'a	a'a	a'a	a'a	a'	a'	a'	a'
a'	e	e	e	e	e	ee	ee
ee	ee	ee	ée	ée	ée	ée	ée
e'e	e'e	e'e	e'e	e'e	e'	e'	e'
e'	e'	i	i	i	i	i	ii
ii	ii	ii	ii	íi	íi	íi	íi
íi	i'i	i'i	i'i	i'i	i'i	i'	i'
i'	i'	i'	o	o	o	o	o
oo	oo	oo	oo	oo	óo	óo	óo
óo	óo	o'o	o'o	o'o	o'o	o'o	o'

o'	o'	o'	o'	u	u	u	u
U	uu	uu	uu	uu	uu	úu	úu
úu	úu	úu	u'	u'	u'	u'	u'
B	b	b	ch	ch	ch	ch'	ch'
ch'	i	i	i	k	k	k	k'
k'	k'	l	l	l	m	m	m
N	n	n	p	p	p	p'	p'
p'	r	r	r	s	s	s	t
T	t	t'	t'	t'	ts	ts	ts
ts'	ts'	ts'	w	w	w	x	x
X	y	y	y				

Nu'ukulil k'osbil

yóok'ot	ku	Rogelioe'	
Luise'	molik	ch'ujuk.	ku
Sáamal	k'iink'aaba	in	
báaxal	Kin	K'iimbesaj	Ti'
jats'uts	k'aay	u	Normae

Nu'ukulil k'osbil

Sábado	Lunes	Jueves	Sábado
Domingo	Martes	Viernes	

YÁAX

SAK

KÉEJ

MAAK

K'AN K'IIN

MUWAN

PAAX

K'AYAB

KUMK'UJ

POOP

WOOJ

SIIP

SOOTS'

TSEEK

XUUL

TS'E Y'AAX
K'IIN

MOOL

CH'E'EN

WAY

 K'iinilti'u wináal Enero (K'iinil joch)	 K'iinil ti'u wináal Febrero (Ku lolankal sak lool)	 K'iinil ti'u wináal Febrero	 K'iinil ti'u wináal Marzo (Ku yé'elankal áak)	 K'iinil ti'u wináal Abril
 K'iinil ti'w wináal Abril (ku kéetalk'iin yéetel áak'ab)	 K'iinilti'u wináal Mayo	 K'iinil ti'u wináal Junio	 K'iinil ti'u wináal Junio	 K'iinil ti'u wináal Junio
 K'iinil ti'u wináal Agosto	 K'iinil ti'u wináal Agosto	 K'iinil ti'u wináal Septiembre	 K'iinil ti'u wináal Octubre	 K'iinil ti'u wináal Octubre
	 K'iinil ti'u wináal Noviembre	 K'iinil ti'u wináal Diciembre	 K'iinil ti'u wináal Diciembre	Ku yéesik junmúuch' jo'péel k'ak'as k'iino'ob

●●● Nu'ukulil k'osbil.

U k'aaba'

U wáalilo'ob

U paach

U ajts'íibil

U yoochel u táanil

U baak u paach

●●● Nu'ukulil k'osbil.

Tu'ux keen xi'iko'on

Ba'ax k'iin keen xi'iko'on

Bix keen xi'iko'on

Ba'ax k'a'abeejto'on

Ba'axten kéen xi'iko'on

Máax yéetel kéen xi'iko'on

Wa ku beeta'al t'akumbil saka',

uláak' k'iine' yaan u yich kool

Wa ku lo'ojol u
kúuchil tu'ux ka
kajtale'

ma' tu kíimil a
tséentaj
aalak'o'ob.

Wa ku bisa'al ti' u
yotoch máak,
mejen patbil k'at
máako'obe',

je'el u u k'oja'antale'

Wa ku ts'a'abal
chamal yéetel
k'áaj ja'
ti' aluxo'obe'

ku kanantik
máak ichil u
meyaj k'aax.

Wa máak ku jutik
jump'éel mu'ule',

ku choko'il yéetel
ku máan kíimij.

Wa ku yóokoltik
máak u yich
che'ob ichil
jejeláas
pak'alo'obe,

ku ch'i'inilo'ob
wa ku
xóobtalo'ob
tumen alux.

Ya'axche'

kool

kéej

Tsono'ot

uj

xa'anil naj

U TSOOLIL T'AANO'OB

Maya	Español
A'alajba'alob	Bomba yucateca
aktáan	Anverso
Ajk'óochbesajil	Responsable
Amaytsolob	Recuadro
Baatsil	Compañero, amigo
Babalmeyaj	Actividad recurrente
Báaxal núpulo'ob	Juego de apareamiento
Beet oochel	Dibujar
Beet	Hacer
Box oot'el	Moreno-a (color de piel)
Buul	Juego de azar
U cháakil t'aano'ob	Lluvia de palabras
Chan ch'úupal	Niña
Chan xi'ipal	Niño
Chichan wooj	Minúscula
Chíikuilil	Señalización, señal
E'esajil báaxal	Escenificación espontánea
Éetail	Amigo
Éets'juum	Sonido onomatopéyico
Jaats	Sección, apartado
Jaarat'	Línea
Jayalche'ilts'íib	Pizarrón
Kuxtal jets' óolal	Vivir en paz o en armonía
Jets' óol	Armonía, paz, tranquilidad
Jíil	Fila, enfilear
Juumilwooj	Vocal
K'aaba'	Nombre, título
Ka'ak'aaba'	Apellido

Maya	Español
Ka'a ja'ab xook	Segundo grado
K'a'ak'atts'iib	Crucigrama
K'a'am xookil	Leer en voz alta
Ka'ansaj xook	Maestro (a)
K'a'ayju'un	Cartel
K'a'ajbesajil ba'alo'ob ucha'antak	Efemérides
K'amkuuch	Derechos y obligaciones (práctica cultural)
Kanan loobilo'ob	Señalamientos preventivos
Kanti'its yóok'olkaab	Puntos cardinales
K'atáal	Horizontal
Kaaxant	Indagar, investigar
Keet oochel	Memorama (juego)
Keet	Comparar
Kin p'isik in kaambal	Autoevaluación
K'óochbesajil	Responsabilidad
U kúuchil áanalte'ob	Biblioteca
Kúuchil	Lugar, sitio
Láak'tsil:	Familia, pariente
Máaben	Caja
Máan ichtal	Ignorar
Masak'wooj	Consonante
Mola'ayil	Institución
Múuch' áantajil	Solidaridad, trabajo en colectivo
Noj k'aaba'	Título
Noj óol	Valor (virtud)
Nojoch ju'un	Rotafolio
Nojoch wooj	Mayúscula
Oocheltsikbal	Historieta
Óox jaats	Tercer bloque

Maya	Español
paachil	Reverso
Pa'ajo'olt	Analizar, reflexionar, Inventar
Pa'apoolil	Rompecabezas (juego)
Pat	Moldear, fabricar, inventar
Patk'abil áanalte'	Libro artesanal
Payal taan'	Invitación oral
Payalte'ets'îb	Invitación escrita
Péeksil	Verbo
P'e'es	Marcar
Pik'ilkuxtal xook	Diario escolar
Pik'ilkuxtal	Diario personal
Pik'ilju'un	Libreta, cuaderno
Pik'ilju'unil najilxook	Periódico escolar
Pimpinju'un	Papel cascarón, cartón.
P'isk'iin	Semana
Ka'a jaats	Segundo bloque
Sak oot'el	Piel clara (color)
Súutukil k'iin	Hora
Súutukil tsol oochelo'ob	Viñeta
U suumil woojo'ob	Tendedero de letras
Ta'aka'an t'aano'ob	Sopa de letras
U táax nojpikilju'unil najil xook	Periódico mural
T'an k'aaba'	Pase de lista
Tojbe'enil	Derecho
Tojkanti'its	Rectángulo
T'óol	Fila, columna
Totojk'e'	Cacarear
Ts'áaj jobon	Globo para escribir las onomatopeyas o dialogo
Ts'áaj ojéeltbil	Difundir

Maya	Español
Ts'albil ju'un	Revista, periódico
Tsaya'an báaxal xook	Dominó de palabras
Tsolbe'en chunil t'aan	Diccionario
Tsolk'iinil	Calendario
Tsolts'íib	Poner textos en orden
Tsolxikin	Consejos
Tsol tuukulil	Planear, organizar
Tsoolil k'aaba'ob	Lista de nombres
Tsoolil tsikbal	Secuencia narrativa
Túumben t'aano'ob	Neologismos
U paach áanalte'	Contraportada
U táan áanalte'	Portada
U ts'áaj ojéelalil áanalte'	Presentación (sección de libro)
U tsoolil	Índice
U yóolil meyaj	Proyecto (de trabajo)
Unaj, k'a'abet	Necesario, importante
U nuup áanalte'	Anexo
Wáal ju'un	Página
Wa'atalil	Vertical
Wíimbail	Croquis, mapa
Woojo'ob	Letras
Wóolk'alt	Encerrar en un círculo
Xak'al tuukul	Reflexionar, analizar
Xi'ipal	Joven
Xóoxot' ju'un:	Tarjetas
Xóoxot' táabts'íib	Tira de papel con palabras o frases
Xu'uluk	Juego de "Basta"
Yáax jaats	Primer bloque
Yáax ja'ab xook	Primer grado

BIBLIOGRAFIA

Barrera, A., et al. (1980). *Diccionario Maya*. México: Cordemex

Bastarrachea, J. y Canto, J. (2003). *Diccionario maya popular, maya- español, español- maya*. México: Academia de la Lengua Maya de Yucatán.

Briceño, F. y Can Tec, G. (2014). *U nu'ukbesajil u ts'íibta'al maayat'aan. Normas de escritura para la lengua maya*. México: INALI/SEP/Gobierno de Campeche/ Gobierno de Quintana Roo/Gobierno de Yucatán. Consultado el 30 de julio de 2018 en: https://site.inali.gob.mx/pdf/norma_maya.pdf

Cocom, J. (2012). *J-nool Gregorioe', juntúul miatsil maya. El abuelo Gregorio, un sabio Maya*. México: CONACULTA.

Dirección para el Desarrollo y Fortalecimiento de Lenguas Indígenas (2011). *Libro para el maestro Maya. Educación básica. Primaria indígena. Asignatura maya. Primer ciclo*. México: DGEI-UAM. Consultado el 30 de julio de 2018 en: http://www.uam.mx/cdi/redesinv/maestro_maya.pdf

Dirección General de Educación Indígena (2008). *Educación básica. Primaria indígena. Parámetros curriculares de la asignatura de Lengua Indígena*. México: SEP. Consultado el 30 de julio de 2018 en: https://www.uam.mx/cdi/redesinv/lengua_indigena_06.pdf

_____ (2018). *Programa de lengua maya*. México: SEP.

Gómez J. (2009). *Diccionario introductorio español-maya, maya-español*. México: Universidad de Quintana Roo. Consultado el 30 de julio de 2018 en: <http://www.uqroo.mx/libros/maya/diccionario.pdf>

Hernández, A. et al. (2013). *Español. primer grado*. México: SEP. Consultado el 30 de julio de 2018 en: https://issuu.com/sbasica/docs/espaa__ol-1

Martínez, A. (2008). *Diccionario maya-español, español-maya*. México: Dante

Sosa, F., Canto, V. y Contreras, C. (1993). *Maaya t'aan. Lengua maya. Primer grado*. México: SEP.

_____ (1993). *Maaya t'aan. Lengua maya. Segundo grado*. México: SEP.

SEP
SECRETARÍA DE
EDUCACIÓN PÚBLICA

